

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

PAVLÍNA CIBULKOVÁ

IV. ročník - prezenční studium

Obor: **Učitelství českého jazyka a občanské výchovy**
pro 2. stupeň ZŠ

**PROBLEMATIKA ŽENSKÉHO RODU Z
POHLEDU GENDERU**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D.

Olomouc 2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 31. 3. 2009

Pavλίna Cibulková

.....
vlastnoruční podpis

Děkuji Mgr. Kamilovi Kopeckému, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, poskytování cenných rad a materiálových podkladů k práci, ale i vyučujícím na základních školách, u kterých jsem prováděla sociolingvistický výzkum. Děkuji také všem žákům, kteří se ochotně zúčastnili sociolingvistického výzkumu k praktické části této práce.

OBSAH

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	8
1. VYMEZENÍ KATEGORIE GENDER	8
1. 1 GENDER JAKO MULTIDISCIPLINÁRNÍ KATEGORIE.....	10
1. 1. 1 GENDER V KONTEXTU SOCIOLOGIE.....	10
1. 1. 2 GENDER V KONTEXTU SOCIÁLNÍ PSYCHOLOGIE.....	12
1. 1. 3 GENDER V KONTEXTU TEORIE MASOVÉ KOMUNIKACE.....	13
1. 1. 4. GENDER V KONTEXTU HISTORIE.....	15
2. GENDEROVÁ LINGVISTIKA JAKO LINGVISTICKÁ KATEGORIE	18
2. 1 GENDEROVÁ LINGVISTIKA U NÁS.....	19
2. 1. 1 GENDER V PROJEKCI ODBORNÝCH ČASOPISŮ A PUBLIKACÍ.....	20
3. ASYMETRIE V JAZYCE	26
3. 1 ROD PODSTATNÝCH JMEN - GRAMATICKÝ A PŘIROZENÝ ROD....	26
3. 1. 1 PŘIROZENÝ ROD.....	27
3. 1. 2 GRAMATICKÝ ROD.....	29
3. 2 PŘECHYLOVÁNÍ - GRAMATICKÁ A LEXIKÁLNÍ ROVINA.....	30
3. 3 PŘECHYLOVÁNÍ A ZÁKON.....	32
PRAKTICKÁ ČÁST	35
4. SOCIOLINGVISTICKÝ VÝZKUM	36
4. 1 FORMULACE CÍLE.....	36
4. 2 POUŽITÁ METODA VÝZKUMU.....	36
4. 3. CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ.....	36
4. 4 AKTIVITY.....	37
I. AKTIVITA “DŽAMILA STEHLÍKOVÁ - POLITIK, NEBO POLITIČKA?”.....	38
PRACOVNÍ LIST.....	40
VYHODNOCENÍ AKTIVITY.....	43
II. AKTIVITA “JAZYKOVÉ STEREOTYPY A KLIŠÉ”.....	57
PRACOVNÍ LIST.....	58
VYHODNOCENÍ AKTIVITY.....	59
III. AKTIVITA “KDO A JAK TVOŘÍ VĚDECKÉ PRAVDY?”.....	62

PRACOVNÍ LIST.....	63
VYHODNOCENÍ AKTIVITY.....	64
IV. AKTIVITA “VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ”	70
PRACOVNÍ LIST.....	71
VYHODNOCENÍ AKTIVITY.....	73
V. AKTIVITA “CHIRURG”	76
PRACOVNÍ LIST.....	77
VYHODNOCENÍ AKTIVITY.....	78
ZÁVĚR	80
SLOVNÍČEK POJMŮ.....	82
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	84
SEZNAM PŘÍLOH.....	87
PŘÍLOHY	
ANOTACE	

ÚVOD

Ve své magisterské práci se zabývám problematikou stereotypního vnímání a používání mužského - nepříznakového rodu v češtině. Vymezuji pojem gender a genderová sociolingvistika jako jazykovědnou kategorii. Jestli můžeme vůbec hovořit o genderové lingvistice jako jazykovědné disciplíně? Kam patří, čím se zabývá a co je podstatou jejího bádání? Jakou jazykovou budoucnost a uplatnění má a bude mít? V teoretické části je také vysvětlen termín generické maskulinum, jehož používáním se zabývám v praktické části.

V první kapitole vymezuji a vysvětluji pojem gender jako multidisciplinární kategorií z různých úhlu pohledů - jazykového, sociologického, historického, z hlediska masové komunikace a sociální psychologie.

Ve druhé kapitole se zabývám problematikou genderové sociolingvistiky jako lingvistické kategorie - jejím vymezením, definici, obsahem jejích analýz, nejdříve obecně a následně v kontextu českého jazykového prostředí. Sleduji její zařazení do kontextu české lingvistiky. Srovnávám pozitivní obhajoby a negativní argumenty českých lingvistů a lingvistek v jejím praktickém využití a přínosu pro český jazyk v praxi.

Ve třetí kapitole se zabývám problematikou asymetrií v jazyce, rodem podstatných jmen a přechylováním - gramatickou a lexikální rovinou. Strukturní lingvistika vytvořila teorii příznakovosti a nepříznakovosti v jazyce, podle které je ženský rod vždy příznakový a mužský rod bezpříznakový: neutrální - generický¹. Srovnávám rozdíl mezi gramatickým a přirozeným rodem a jejich vyjádřením slootovými, lexikálními a syntaktickými prostředky.

Čtvrtá kapitola obsahuje výzkum, ve kterém analyzuji:

- A. jestli žáky ovlivňují jazykové stereotypy a klišé;
- B. jak v praxi identifikují mužský a ženský rod, respektive nepříznakovost mužského rodu;

¹ KLIMEŠ, J. *Slovník cizích slov*. Praha: SPN, 2005. ISBN 80-7235-272-5, s. 220.

C. co a proč ovlivňuje jejich rozhodování při výběru vhodné/ho kandidáta/ky na pracovní pozici.

V závěru práce vyhodnocuji výsledky výzkumu provedeného v osmých a devátých třídách na olomouckých základních školách - Základní škola Heyrovského a Základní škola Svatoplukova.

Do práce jsem zařadila slovníček vybraných pojmů, které by čtenáři měly pomoci v rychlejší a snadnější terminologické orientaci v problematice genderu a doplňují koncepci diplomové práce.

TEORETICKÁ ČÁST

1. VYMEZENÍ KATEGORIE GENDER

Pojem *gender* vzniknul relativně před nedávnou dobou. Ke vzniku tohoto pojmu mělo vliv feministické hnutí v 19. století, které otevřelo téma nerovností mezi muži a ženami. Nezanedbatelný vliv měl také rozvoj řady sociálněvědních disciplín - sociologie a psychologie. A svůj podíl má také sociologické rozvrstvení společnosti. Gender je sociální konstrukt, který má pomoci vysvětlit a porozumět genderové rozdílnosti a genderové nadřazenosti. Akceptování této skutečnosti dala možnost ke vzniku a formulování teorií genderu, jehož východiskem je sociální konstruktivismus, který přichází s myšlenkou, že se nerodíme jako muži a ženy, ale že se jimi stáváme v procesu socializace a života v určité společnosti. Objevuje se ve všech oblastech života společnosti, protože umožňuje orientovat se v sociálních vztazích a ovlivňuje pravidla a normy interakce. Gender probíhá ve společenských genderovaných² institucích - rodina, škola, pracoviště, které podmiňují vznik genderových nerovností. Například obraz ženy si většinou představujeme v nerovných pracovních pozicích (lékař x zdravotní sestra, ředitel x sekretářka).

Je to soubor určitých znaků, vlastností, chování vytvářený sociálně, který je v dané společnosti spojovaný s představou muže a ženy. Obsah tohoto souboru znaků typických pro muže a ženy je proměnlivý historicky a společensky. Prostřednictvím procesu socializace dostáváme ženské a mužské charakteristiky - získáváme svoji genderovou identitu³, které tedy nejsou biologicky podmíněné. Genderovou identitu dáváme najevo prostřednictvím vzhledu, chování a ústního projevu. Pojem gender si uvědomujeme ve vztahu k moci. Jedná se o hlavní předpoklad sociálního života a tvoří nedílnou součást sociálních vztahů. Tento vztah není vidět a určité znevýhodnění tak není na první pohled zřejmé.

² genderově strukturované

³ Relativně stálé a komplexní pojetí a prožívání sebe sama jako muže nebo ženy, které souvisí s

K definici pojmu jsem použila zdroje - slovníky dostupné v knihovnách. Sociologický slovník vykládá termín gender takto: *“Slovo gender se používá v anglosaské sociologii již více než dvacet let (ve frankofonní sociologii genre, český překlad by zněl nejspíš “rod”, což ovšem nevystihuje obsah pojmu, takže se ponechává anglické znění), pro označení toho, co se týká sociální diference mezi pohlavími. Proti slovu sex má tu výhodu, že zdůrazňuje nutnost oddělit sociální diference od diferencí biologických. Sexuální role byly tradičně chápány jako výsledek přirozené dělby práce, která určovala ženám odpovědnost za domácnost a výchovu dětí. Pro sociology feministického zaměření nebyla však sexuální dělba úkolu přirozeným důsledkem biologických rozdílů, nýbrž byla vytvořena a udržována společností. Feministická teorie klade do centra svých zájmů rozdělení moci a prostředků mezi muže a ženy, obraz a symboly spojované s oběma pohlavími a jejich vztahy. Zpochybňuje rozdělení mezi rodinou a prací nebo soukromou sférou a sférou veřejnou, která je základem strukturálně funkcionalistického přístupu k sexuálním rolím. Považuje gender za základní dimenzi každé sociální organizace, ze stejného důvodu jako třídu, a za kategorii vytvořenou sociálně, právě tak na pracovním místě, v rodině, ve škole, jako ve sféře ekonomické, politické a kulturní⁴.*

Další použitý slovník definuje termín gender takto: *“Pojem označující nikoli biologické, ale sociální aspekty pohlaví. Český překlad rod se neujal, protože bývá chápán v jiných významech. Pohlaví člověka je dáno biologicky, ale pokud jde o sociální chování, lidé se nerodí jako muži a ženy, ale musí se naučit jako muži a ženy jednat. Existuje řada vzorců chování, které jsou ve společnosti považovány za typicky mužské nebo ženské. Jaké chování je biologicky podmíněno a co je výsledkem kulturního vývoje společnosti, je předmětem studií v oblasti gender studies a feminismu⁵.”*

Slovníky se v definici shodují v tom, že český překlad genderu jako rod plně nevystihuje podstatu toho termínu. Musíme ho chápat v širším smyslu, nejen biologickém, ale i sociálním a jazykovém.

vyvinutou osobní identitou. Projevuje se ve vztazích a interakci mezi lidmi.

⁴ BOUDON, R. a kol. *Sociologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. ISBN 80-244-0735-3. s. 57.

Jazyk a komunikaci popisuje genderová sociolingvistika jako sociální jednání. Zabývá se způsobem pojmenování, jazykovým zviditelněním žen nebo zkoumá postoje jedinců užívajících jazyk a způsob dopadu na širokou veřejnost. Sociální aspekt jazykovědy má poukázat schopnost jazyka přijmout a použít sociální skutečnost. Jazyk je nositelem kultury a přeneseně to můžeme chápat, že jazyk je nositelem kultury mezi pohlavími.

1. 1 GENDER JAKO MULTIDISCIPLINÁRNÍ KATEGORIE

1. 1. 1 V KONTEXTU SOCIOLOGIE

V kontextu **sociologie** označujeme gender jako kulturní a sociální stereotypy a očekávání, které se pojí k jednotlivým pohlavím. Termín gender do češtiny proniknul z angličtiny a původně znamenal gramatický rod. Objevoval se v především v feministicky orientované sociologické literatuře na konci šedesátých let a počátkem sedmdesátých let, protože se objevil argument, že pojem sex navádí spíše na biologické souvislosti než sociální a kulturní. V současném feministickém diskurzu⁶ pojem odkazuje k rozdílům mezi ženami a muži. Z genderového hlediska se jedná o rozdíly, které nejsou předurčeny biologicky, geneticky nebo jsou předem dány. Vznikají a jsou podmíněny kulturně, historicky a sociálně.”*Co je to tedy Gender? Gender je pojem, který vyjadřuje, že vlastnosti a chování spojené s obrazem muže a ženy jsou formovány kulturou společnosti. Na rozdíl od pohlaví, které je univerzální kategorií a nemění se podle času či místa, působení genderu (vyslov džendr) ukazuje, že určení rolí, chování a norem vztahujících se k ženám a mužům je v různých společnostech, v různých obdobích či různých sociálních skupinách rozdílné.*”⁷ Gender je sociální konstrukt a ovlivňuje nebo mění vlastnosti a schopnosti konkrétních lidí - jejich postoje, názory, chování a směřuje k vžitě formě pro jednotlivá pohlaví. Tento sociální konstrukt se mění v závislosti na místě a času a je ovlivněn sociálním zařazením toho, kdo má podíl na jeho vzniku a používání. Není pevně zakotvený, je závazný na

⁵ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.s. 90.

⁶ odborná rozmluva, rozhovor, rozprava; jazykový text

⁷ ČERMÁKOVÁ, M. Demografie, pohlaví a gender. *In Demografie*, 2001, roč. 2., čís. 2., ISSN

základě sociálních norem. *“Jde o roli, ke které každý může přidávat vlastní obsah. Není dopředu dáno, jaká jeho podoba je správná nebo špatná. Přitom je nám vštěpován již od narození a stává se součástí naší identity. Jde o určitá ženství a mužství - takto na něj lze nahlížet jako na instituci.”*⁸

Genderové nerovnosti jsou odrazem kulturně determinovaných rozdílů mezi pohlavími. Každá kultura vytváří různé vzorce chování pro různá pohlaví. Tyto vzorce jsou považovány za jejich přirozené vlastnosti. Dokladem kulturní konstrukce těchto vzorců je rozdílný proces socializace. Termín gender do češtiny proniknul z angličtiny a původně znamenal gramatický rod. V současném feministickém diskurzu pojem odkazuje k rozdílům mezi ženami a muži. V konstrukci sociální reality hraje svoji nezanedbatelnou roli jazyk. Je to sociální kategorie, která je také součástí gramatických kategorií - kategorie rodu. Jazyk nás vede k tomu mluvit v určitém rodě. Jestliže používáme jiný rod, podle kodifikovaných pravidel se dopouštíme chyb jazykových (gramatických) a sociálních. Jazyk ovlivňuje také naši slovní zásobu, používané fráze, ustálená jazyková spojení. Používáním jazyka potvrzujeme svůj gender a jazyk potvrzuje náš gender. *“V sociálním jednání proto nelze oddělit pohlaví od genderu. Tvoří spolu umělou jednotu. Mé biologické funkce musí být ve shodě s kulturními znaky. Biologické pohlaví je sice něčím, z čeho sociální konstrukce genderu vychází, ale zároveň gender musí neustále stvrzovat mé pohlaví. Ač máme za to, že pohlaví je tím pevným, nezpochybnitelným a gender je “pouhou“ konstrukcí, v každodenních vztazích mezi lidmi je rozlišování podle genderu daleko důležitější. I sami sebe vnímáme většinou skrze gender.”*⁹

1. 1. 2 V KONTEXTU SOCIÁLNÍ PSYCHOLOGIE

V kontextu **sociální psychologie** se zkoumání žen a mužů projevuje nejvíce v kulturní, sociální a politické oblasti. V minulosti psychologie studovala rozdíly mezi muži a ženami a snažila se o empiricky změřit rozdíly. Nové pohledy a přístupy ve zkoumání mužů a žen přinesl pojem gender - rod.

0011-8265.s. 142-143.

⁸ FAFEJTA, M. *Úvod od sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: nakladatelství Jana Piskiewiczze, 2004. ISBN 80-86768-06-6. s. 31.

⁹ FAFEJTA, M. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: nakladatelství Jana Piskiewiczze,

Skrze tento pojem psychologie vykládá, jakým způsobem se společensky mění představy o ženskosti a mužskosti v různé historické době a jaké psychologické dopady to má na jednotlivé muže a ženy. Cílem zkoumání rodu je zvyšovat citlivost v postavení žen a mužů v sociálním systému. Konstrukcionistický přístup v psychologii upozorňuje na to, že vzniklé rozdíly nejsou přirozeným a neměnným stavem, ale že jde o určitý stupeň v mezilidských sociálních vztazích. Sociálněkonstrukcionistické studie se v problematice rodu začaly rozvíjet v 80. letech 20. století. Předmětem jejich zkoumání je asymetrie, podřízenost, systém hierarchie, jazykové vyjádření. Studuje, jak vznikají vztahy mezi muži a ženami v určitých společenských podmínkách, jak se o mužích a ženách v daném čase a dané společnosti mluví a přemýšlí. Pojem rod vyjadřuje, že se jedná o sociální uspořádání a ne o biologický rozdíl. Sociálně se tak vytváří hodnoty a významy, které daná společnost přikládá biologickým rozdílům mezi muži a ženami. Uvnitř jedné kultury se vytváří hlavní sociální rozdíly v různém čase a společnostech. Pojem rod je v psychologii vnímán jako vzájemná souvislost jazyka, moci a poznání. Zabývá se jím jako sociální kategorií a je považován za nejdůležitější sociální charakteristiku. Příslušnost k sociální kategorii vytváří identitu, s tím souvisí sebehodnocení a sebeúcta. *“Souhrnně zkoumání žen a mužů z hlediska sociálního konstrukcionismu v psychologii:*

- *Překonává jednoduché uvažování o rodě (ženskosti a mužskosti) jako o jedině biologické záležitosti. Chápe ho jako složitý sociální a psychologický fenomén.*
- *Přispívá také ke zpochybnění laické tendence vysvětlit prožívání a konání lidí z jejich stabilních vnitřních kvalit. Rod (ženskost a mužskost) přicházejí nejen zevnitř jedince, ale i z vnějšku.*
- *Umožňuje uvažovat o rodě v sociálním a biodromálním kontextu. Rod (ženskost a mužskost) v různých obdobích života jedince a v různých situacích znamená něco jiného. Rod (ženskost a mužskost) je historicky a dynamický, nikoli statický.*
- *Děti se učí maskulinitě a feminitě ze své kultury kulturních rodových očekávání a předpisů, ale i od jiných konkrétních lidí a konkrétních vztahů, To všechno má však svůj průsečík v jedinci. Jednotlivé muže a ženy, a to,*

co pro ně rod (ženskost a mužskost) idiograficky znamená, nelze vynechat při zkoumání rodu (ženskosti a mužskosti) jako abstrakci.”¹⁰

1. 1. 3 V KONTEXTU TEORIE MASOVÉ KOMUNIKACE

V kontextu **teorie masové komunikace** znamená problematika rodu (genderu) pokrok v tom smyslu, že se rozvíjel společně s teorií kulturně diferencovaného čtení mediálních textů a feministickými studii. Tyto studie se nezabývají jen socializací daného pohlaví, ale problematiku rodu studují více do hloubky a snaží se postihnout vztah mezi médií a kulturou¹¹. Význam rodu se mění podle charakteristických kulturních a historických okolností. Feministické hledisko v teorii masové komunikace sleduje různé směry, které se postupně ne vždy snadno vyvíjely a byly kladně přijímány. Mediovane texty mají v sobě zakořeněný charakter rodu. Tento pohled je zpravidla závislý na názoru předpokládaného publika. *“Pozornost věnovaná konstrukci rodu v mediovaných textech je jen jedním aspektem významu rodu pro komunikační teorii. Studium mediálního publika a vnímání médií ukázalo, že existují poměrně značné rozdíly mezi pohlavími, pokud jde o způsob užití médií a o významy spojované s touto činností.”¹²* Média mohou do jisté míry posilovat zažitá nebo ustálená představy o druhých lidech, ať se to týká jednotlivců (muž, žena, dítě) nebo i celých skupinách (národy, etnika, profese). Tyto zjednodušující představy nazýváme stereotypy¹³. Najít stereotypy v mediovaných textech je složité. Příjemci takových sdělení mají možnost potvrdit si to, co si myslí nebo co se dozvídají z jiných informačních zdrojů (například od příbuzných či jiných lidí). Média tak mohou zobecněním posilovat naše názory a pohledy na druhé lidi tím, že jim přisuzují zdánlivě platnou míru. Prostřednictvím médií takové zjednodušující informace pomáhají lidem zařadit neznámé skutečnosti do známého rámce uvažování.

¹⁰ VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I., *Sociální psychologie*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8. s. 172.

¹¹ McQUIAL, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-338-3. s. 119.

¹² McQUIAL, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-338-3. s. 127.

¹³ BURTON, G. a JIRÁK, J. *Úvod do studia médií*. Brno: Barister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-67-6. s. 185.

Podle Currana a Renzettiho¹⁴ jazyk média neodrážejí jenom hodnoty a normy naší kultury, ale přímo ji formují a znovu vytváří. Takto nás jazyk a média socializují. Socializace pak probíhá na principu symbolické anihilace. To znamená, že symbolické přehlížení, trivializování nebo ponižování určité skupiny. Na tomto způsobu přemýšlení není a nemůže být špatného. Vždyť není možné si každé sdělení ověřovat, hodnotit a uvědomovat si jeho zařazení do širších společenských souvislostí. Problém ale nastává v momentu, kdy dojde k zobecnění celé skupiny, například nějakou záporně vnímanou a přijímanou vlastností. Stereotypy¹⁵ mohou obsahovat rasově, etnicky, sexisticky, politicky či jinak podmíněné předsudky. Takto mohou být příslušníci dané skupiny určitým způsobem poškozování a diskriminováni, a to i bez vlastního přičinění. Zjednodušující a hodnotící přístup k jednotlivcům i celým skupinám může vyvolat negativní reakce v přístupu k nim. A tímto zjednodušeným pohledem se mohou ocitnou v sociální izolaci, odmítání až vyloučení bez možnosti na společenskou seberealizaci. Můžeme tak slyšet například tvrzení: *“ženy neumějí řídit,” “blondýnky jsou hloupé.”* Masová média svým působením přispívají k posilování zobecňujících - stereotypizujících představ o různých sociálních skupinách. Názory a postoje si formujeme na základě vlastní zkušenosti nebo zprostředkovaně z různých zdrojů. Tam, kde nemáme vlastní zkušenost s určitou sociální skupinou, považujeme za pravdivou skutečnost představu, kterou nám o této skupině zprostředkovávají média. Zprostředkovaná zkušenost má ale tu nevýhodu, že může být zpracována a nabídnuta publiku zjednodušeně - stereotypně. Média jsou hlavním informačním zdrojem těchto skutečností. Jsou v těsné vazbě s převažujícími trendy ve společnosti. Poskytují hlavně stereotypy převažujících většinových hodnot ve společnosti. Pro jednodušší a přesnější pochopení poskytovaných informací média zobrazují skutečnosti prostřednictvím stereotypních schémat.

¹⁴ RENZETTI, C. a CURRAN, D. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2. s. 208.

¹⁵ VYBÍRAL, Z. *Psychologie lidské komunikace*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-291-2. s. 25.

1. 1. 4 V KONTEXTU HISTORIE

V kontextu **historie** - se nezabýváme vývojem a vlivem genderu na sociokulturní a jazykové události ve světě, i když měl samozřejmě na vznik českého genderu zásadní vliv. Český gender se rozvíjel společně s feminismem, jako snahou žen o emancipaci individuální, sociální, etickou, rodinnou, právní, mravní, hospodářskou, rodičovskou, občanskou, politickou, volební a v neposlední řadě jazykovou. V českých zemích se od dob národního obrození objevily snahy o lepší postavení a uplatnění žen v občanském životě. Ženy působily v oblasti pečovatelské, sociálních službách a výchově. Nové uspořádání školství v roce 1869 umožnilo ženám věnovat se učitelství. V době národního obrození byly velice oblíbené takzvané salony, ve kterých se mluvilo o literárních, hudebních, historických nebo politických událostech. V salonu lékaře Václava Staňka vzniknul spolek, ve kterém se recitovala poezie, četly knihy nebo byly vedeny přednášky z filosofie. Z těchto aktivit vznikla dívčí škola. Jejím cílem bylo ženy vzdělávat a vychovávat, ale také vytvořit základy novému povolání - profesionálnímu českému ženskému učitelství. Právě oblast vzdělávání byla považována za stěžejní oblast jak prolomit úhel pohledu na ženy jako v první řadě rodičku a matku. Ženy se jen tak mohly stát muži rovnocennou partnerkou.

K rozvoji ženských spolků přispěly i české noviny a časopisy: *Politika*, *Národní listy*, *Národní noviny*, *Posel z Prahy*, *Svoboda*. Řadu příspěvků psaly samy ženy, například Eliška Krásnohorská. Vznikly také specializované ženské časopisy. Karolina Světlá byla členkou Ženského výrobního spolku¹⁶. Třicet sedm let redigovala ženský časopis *Ženské listy*, do něhož přispívala řada českých spisovatelek, například Eliška Krásnohorská nebo Sofie Podlipská. *Ženské listy* začaly vycházet jako příloha časopisu *Květy* v roce 1871, ale brzy zanikly. Eduard Grégr¹⁷ prodal časopis *Květy* Janu Stanislavovi Skrejšovskému¹⁸, který odmítnul přílohu pro ženy. Úsilím Věnceslavy Lužické-Srbové, známé pražskému spolkovému hnutí časopis převzal František

¹⁶ Ženský výrobní spolek vzniknul v roce 1871. V jeho pravomoci byla možnost zakládání dívčích průmyslových škol. V roce 1872 byla otevřena obchodně-průmyslová škola v Praze. Sdružení také pomáhalo ženám v sociálním zabezpečení v případě ovdovění nebo svobodným matkám.

¹⁷ český mladočeský politik a publicista, redigoval časopis *Živa*.

¹⁸ český politik, redaktor a majitel německého deníku *Politik*, pomoci něhož chtěli čeští politici seznamovat německé obyvatelstvo s českými národními snahami. Vydával také provládní týdeník *Parlamentär* a deník *Tribune*.

Urbánek a 1. ledna 1873 vyšlo první číslo *Ženských listů*. V roce 1875 časopis koupil Ženevský výrobní spolek.

Na ženskou emancipaci měl veliký vliv také první československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk. Rovnoprávnost mezi mužem a ženou ukázal přijetím manželčina jména Garrigue. Od poloviny devadesátých let se ve smyslu humanistické filosofie začaly Masarykovy ideje šířit českou společností. Přednášel pro školu i veřejnost, psal knihy a články v časopisech *Čas a Naše doba*. V časopise *Naše doba* vznikly v roce 1905 dvě samostatné rubriky *Ženská otázka* a *Ženské hnutí*, které bylo později přejmenováno na *Ženskou hlídku*. V časopise *Ženský obzor* mu byla otisknuta přednáška s názvem *Žena a politika*, ve které doporučoval ženám, aby usilovaly o povolení zakládat politické organizace a získat členství v těch existujících. V monarchii platil zákaz organizovat se politicky, ale působením mezinárodních organizací - Mezinárodní rada žen založená ve Washingtonu v roce 1888 a Mezinárodní aliance pro volební právo žen - popularizovaly ženský tisk.

První světová válka měla za následek zřetelné sociální a demografické změny. Ženy v Československu dosáhly volebního práva v roce 1920 a začaly pronikat do redakcí novin a časopisů. Například Františka Zemínová byla členkou národněsocialistické strany, působila v organizaci Ústředí žen a pracovala jako redaktorka v *Českém slovu*.

Představitelkou meziválečného intelektuálního emancipačního proudu byla Milena Jesenská. Spolupracovala s řadou novin, ale hlavně s časopisem *Tribuna* redigovaným Ferdinandem Peroutkou. V *Lidových novinách* propagovala společně s dalšími spolupracovnicemi čtenářkám nový životní styl založený na zdravém domácím prostředí jídle a mysli, architektuře, designu, prostoru a pohybu. Žena má právo na své názory a duševní život. Skupina kolem Mileny Jesenské ukázal, že k intelektuální elitě tehdejší společnosti patřily také ženy.

Po druhé světové válce byl nastolen v Československu socialismus, který propagoval rovnost všech lidí bez rozdílu - tedy i pohlaví a bojoval proti rozdílům mezi třídami. Po únoru v roce 1948 vzniknul *Československý svaz žen*. Spolky žen, které se od něho různě odlišovaly, buď zanikly nebo se staly jeho nevyprofilovanou součástí. Občanská společnost se řídila nařízeními Komunistické strany, plnily se plány, muži i ženy pracovali společně pro stát.

Ženské časopisy jako Vlasta - vychází od roku 1946, *Žena móda*, *Praktická žena* se otázky emancipace československých žen spíše vyhýbaly, protože podle oficiálního vyjádření bylo emancipační hnutí zakončeno. I přesto se ale okrajově objevovaly články ve kterých redaktorky psaly například o platech nebo postavení žen v řídicích funkcích V tištěných médiích se skrytě objevovaly otázky řešené západními feministkami. Například Helena Klímová v letech 1962 - 1970 psala do *Literárních novin* a zabývala se problematikou rodiny a mezilidských vztahů. Koncem osmdesátých se v tisku začaly objevovat do té doby tabuizovaná témata. Po roce 1989 se v českých časopisech *Film a doba*, *Tvar* začaly objevovat příspěvky týkající se feminismu¹⁹. Česká společnost tak pozvolně prochází celou řadou změn.

¹⁹ U feminismu jako hnutí neexistuje jednotná a jediná definice, která by plně vystihla jeho podstatu. Můžeme na něho nahlížet z hlediska sociologie, historie, filozofie, lingvistiky, ekonomie, antropologie nebo práva. Jednu z definic lze najít u: VODÁKOVÁ A. *Rod ženský*. Praha: Slon, 2003. ISBN 80-86429-18-0, s. 340.

2. GENDEROVÁ LINGVISTIKA JAKO LINGVISTICKÁ KATEGORIE

Jazyk obecně je systémem znaků, které slouží ke komunikaci a dorozumívání. V širším slova smyslu je komunikace jakýkoli přenos informací. Je také prostředkem socializace, kdy se dítě učí oficiální jazyk národa a státu, ve kterém žije. Podle prostředků, které při komunikaci používáme, se komunikace dělí na verbální a neverbální. Strukturní lingvistika rozlišuje rozdíl mezi jazykem a řečí. Jazyk popisuje jako abstraktní znakový systém a řeč představuje jako individuální používání abstraktního dorozumívacího kódu, který se praktikuje v daném komunikačním aktu.

Vymezit a zařadit genderovou lingvistiku do systému jazykovědy je velmi obtížné. Jedná se pokus světových i českých jazykovědců a jazykovědkyň prakticky pracovat s jazykem novým způsobem a nahlížet na něj "pohlavním úhlem pohledu". Neexistuje její jednoznačná definice a jednoznačné zařazení, protože problematika genderu se průřezově prolíná všemi oblastmi lidského bádání, kde působí muži i ženy. Můžeme říci, že genderová lingvistika patří do oblasti sociolingvistiky²⁰. Zaměřuje se na mluvčí jazyka a jejich používání jazyka ke zjištění postavení muže a ženy ve společnosti. Na její vznik a vývoj měla vliv americká feministická lingvistika, která se začala rozvíjet ve dvacátých letech dvacátého století. V Evropě se výrazněji projevila v šedesátých letech dvacátého století, kdy vznikly první genderové studie a analýzy. Významnou roli začal hrát jazyk jako způsob, kterým se mohou ovlivňovat události dokládané jazykovými asymetriemi znevýhodňující ženy (například pojmenování *stará panna; nebud' baba; běda mužům, kterým žena vládne* atd.) a začaly se formulovat návrhy, jak ženy jazykově zviditelnit. V osmdesátých letech se rozhodly některé západní země vydat taková nařízení, která prosazují rovnoprávný přístup v jazyce oficiálních dokumentů. Například v Německu byla zákonem schválena povinnost, aby v inzerci byla nabídnuta pracovní možnost stejně mužům i ženám a povinně oslovovat ženy, když je pracovní pozice - obvykle vedoucí funkce - většinou

²⁰ Jazyk je spojen s vývojem, složením a organizací společnosti. Například zkoumá sociální a biologicko-sociální faktory, které ovlivňují náš jazyk. Mezi tyto faktory patří zejména vzdělání, věk, sociální a ekonomické postavení ve společnosti, pohlaví, etnická příslušnost.

obsazována muži.

Genderová lingvistika si jako kategorie jazyka své místo v systému teprve hledá. Jedná se o mezioborovou průřezovou disciplínu, která se postupně vyvíjí a hledá své zařazení v jazykovědě. Má na své straně řadu příznivců - jazykových obhajitelek ale i odpůrců. Musíme mít také na zřeteli, že gender má i filozofický aspekt - dotýká se široké problematiky feminizmu. Ukazuje na rozdílný způsob komunikace mužů a žen a také na rozdílný způsob oslovování žen prostřednictvím jazyka. Jako hlavní předpoklad genderové lingvistiky vidím snahu probudit ve společnosti zájem používat jazyk tak, aby byl zaveden do praxe v otázce rovnosti pohlaví. Zaměřuje se na problematiku rodové asymetrie v jazyce. Studium a analýza komunikátů začíná v oblasti tvoření slov, pokračuje rozborem větné skladby a končí u komunikace všeobecně. Používá jazyk jako prostředníka v pohledu na postavení ženy ve společnosti. Genderová lingvistika pracuje s pojmem gender jako se strukturou, která pomáhá vysvětlit sociální pohlaví a zařazení jedince v kulturním časoprostoru.

V některých západních zemích přestala být přijatelná strukturalistická teorie příznakovosti a nepříznakovosti v jazyce (mužský rod je nepříznakový) ze společenského i jazykového hlediska. Postupně proto docházelo k revizi patriarchálního paradigmatu a snahu o jazykové zviditelnění žen. Vlivem sociologických, psychologických a politických změn ve společnosti závisí práva ženy na jejím postavení v jazyce.

2. 1 GENDEROVÁ LINGVISTIKA U NÁS

Předmětem mého zájmu je vliv genderu v české lingvistice, jestli jí nějakým způsobem prakticky ovlivňuje a jak se promítá v odborných publikacích, příručkách a časopisech českých lingvistů a lingvistek. Nezabývám se problematikou genderu a jeho jazykového a sociokulturního vývoje ve světě. Beru ale v úvahu jeho vliv na naše české prostředí. Ženy - jazykovědkyně se v lingvistice začaly výrazněji uplatňovat od období tzv. druhé vlny feministického hnutí v šedesátých a sedmdesátých letech dvacátého století. Vlivem těchto sociokulturních změn následně vznikla feministická lingvistika. Také v české společnosti se vlivem západních zemí v

devadesátých letech dvacátého století objevily feministické změny a postoje v sociologii - studium rodu, tzv. gender studies, které se promítly i v jazyce. Je nutné poznamenat, že v našem jazykovém prostředí genderová lingvistika zkouší své možnosti vlivu působení. Otázkou samozřejmě je, jestli v něm někdy vůbec zakoření a co a jak ovlivní nebo kde a jak bude působit. Považuji ale přinejmenším za podnětné a přínosné o této problematice do budoucna více přemýšlet. Za hlavní nástroje jazykové diskriminace žen v češtině je považován:

- způsob oslovování,
- nadužívání generického maskulina,
- užívání generových jazykových stereotypů.

Česká jazyková oblast se podstatně liší od té západní svou dlouholetou tradicí rodu. Čeština je typická svými koncovkami tří rodů (mužský, ženský a střední), proto se muselo zavést jasné pravidlo v případech ohebných větných členů ve větách se smíšeným podmětem. Například věta: *Studenti a studentky vyhověli ...* ukazuje, že se koncovky v těchto případech řídí mužským rodem. Vlivem jazykové ekonomie se setkáváme s takzvaným generickým maskulinem a v praxi se říká: *Studenti vyhověli...*, vynechají se z věty studentky s tím, že si mluvčí domyslí že jsou ve větě zahrnuty i ženy - studentky. Zastánci tohoto navyklého způsobu užívání jazyka vysvětlují, že je to úsporné, přirozené a zástupné užívání maskulina má u nás dlouholetou tradici.

2. 1. 1 GENDER V PROJEKCI ODBORNÝCH ČASOPISŮ A PUBLIKACÍ

Český gender se potýká s nemalými problémy, které vyplývají z nejednotnosti názvu. Jak uvádí lingvistka Jana Valdrová²¹, užívají se pojmy jako "genderlect", "feministická lingvistika", "ženská lingvistika", "genderová lingvistika". Jádrem této nejednotnosti vidí v problematice dostupnosti informací a chybějících českých píšicích autorkách a autorů. Sama používá pro označení tohoto odvětví lingvistiky termín genderová lingvistika. Jazykovědkyně Eva Věšínová ale ve svém textu *Úvaha na téma "Čeština a*

²¹ VALDROVÁ, J. K české genderové lingvistice. In *Naše řeč* 80, 1997, č. 2, s. 87, 1997. ISSN 0027 - 8203.

žena²² používá termín genderlect. Při psaní této diplomové práce používám pojem genderová lingvistika. Právě jazykovědkyně Jana Valdřová se věnuje genderové lingvistice u nás nejvíce. Vyučuje na Univerzitě v Ústí nad Labem a prosazuje, aby se používaly mužské i ženské varianty substantiv v jazyce. S pronikáním žen do oblasti politiky a ekonomiky Valdřové nejvíce vadí, že nejsou zohledněny jazykem oficiálních formulářů (například uchazeč, prodejce, navrhovatel, vlastník, psychiatr, pediatr atd.). Nabízí k tomu řadu možností, jak ženy jazykově zrovnoprávnit:

- splitting²³ - u podstatných jmen (*klient/klientka*), u sloves (*vykonal/a*);
- zpodstatnělá přídavná jména (obourodé názvy osob) - *prodávající, kupující, studující, vyučující*;
- nepříznačkové opisy - *osoba, účastníci se*;
- uvádět tvary obojího rodu tam, kde jsou označeny ženy i muži, tzv. long splitting - kolegyně a kolegové, studenti a studentky;
- dodržení adresnosti v případech, kde se jedná o ženu - děkujeme hlavní školitelce projektu;
- vyhýbat se apelativu žena/ženy a nahrazujeme je a nahradit je jinými názvy osob - odbornice, členky, kolegyně;
- používání názvů, které se odklánějí od biologického rodu, pomáhá vyhnout se jazykové asymetrii - osoba, pracovní síla;
- redukce názvů neživých subjektů mužského rodu, které můžou evokovat asociaci s mužským pohlavím - zřizovatelská organizace místo zřizovatel, firma místo zaměstnavatel;
- odbornice, která sama sebe označuje mužským tvarem ekonom, právník, lékař atd., dává najevo, že mužský tvar je pro ni prestižnější a považuje také mužský výkon za lepší než ženský
- pokud zní některé označení zvláště, je důležité používat ho tak dlouho, aby si na něj jednotliví mluvčí i společnost zvykli;
- důležité je vyhýbat se zdvojnásobování u jmen a tykání, protože to snižuje odbornou image ženy;
- důležité je sjednotit písemný a ústní projev - užívání rodově korektních

²² VĚŠÍNOVÁ, E. Úvaha na téma „Čeština a žena“. In *Naše řeč*, r. 81., č. 1., s. 24, 1998. ISSN 0027-8203.

²³ Splitting znamená, že za mužskou variantu povolání dáme lomítko a za něj napíšeme ženskou variantu povolání.

názvů osob;

- střídat pořadí pohlaví ve víceslovných názvech osob;
- příjmení zahraničních i českých ženských osobností uvádět v nepočestěném, nepřechýleném tvaru, protože některé ženy si to nepřejí, například z důvodu funkce příjmení jako značky nebo lepšího vyhledání v elektronických zdrojích;
- uvádět křestní jména v nezkrácené podobě je jednou ze zásad zviditelnění žen jako vědkyň.

Píše články a studie do odborných jazykovědných časopisů a provádí také výzkumy týkající se problematiky genderu.

“Prostřednictvím důsledně mužských názvů byly ženy vytěsňeny z pozic odbornic, koordinátorek, vědkyň, autorek programů, iniciátorek, ba i kolegyň a spolupracovnic. Pod maskulinním tvarem odborník, právník nebo hlavní koordinátor si totiž stěží někdo představí jiné než mužské pohlaví, jak jsem zjistila asociačními testy. Podobné vytěsňování ženské profesionality probíhá mezi řádky ve zpravodajství, v denním tisku nebo například v inzerci pracovních příležitostí, je - li formulována v mužském rodě.”²⁴

Podle Valdové existuje řada alternativních možností, jak nakládat s jazykovými asymetriemi a záleží jen na mluvčích, jak s jazykem prakticky pracují. Jestli používáním posilují nebo zmírňují patriarchální²⁵ systém jazyka. Uvádí, že slovní zásoba, slovtvorba názvů osob a mluvní styly dokazují, jakým způsobem se jazyky postupně rozvíjely s patriarchálními společenskými systémy.

Valdová uvádí, že v české lingvistice je genderový pohled na jazyk spíše odmítavý. Jako problematický fakt vidí to, že české ženy jakoby nepoužívaly nebo nevnímaly ženský způsob jazykového projevu, ke kterému patří zviditelnění žen a kritický postoj vůči patriarchálnímu paradigmatu. Podle Valdové se také ve srovnání se zahraničím o ženách častěji píše a mluví v mužském rodě, například jako o voličích, občanech, odbornících, vědcích, učitelích nebo studentech. Předpokladem pro takový způsob komunikování je

²⁴ VALDROVÁ, J. Jak jazyk zabíjí image odbornice. *Genderonline* [online]. Dostupné z: < <http://www.genderonline.cz/view.php/2006013101> > [cit. 03-01-2009]. *Poslední aktualizace: 23-3-2009.*

²⁵ Patriarchát znamená sociálně kulturní společenský systém, ve kterém je mužům přisuzováno nadřazené postavení oproti ženám. Vlastnosti a práce vnímané jako mužské jsou oceňovány výše než ty, které jsou vnímány jako ženské.

fakt, že mužský rod má schopnost obsáhnout obě pohlaví. Proto mužský rod pojmenovává jako nepříznakové nebo generické maskulinum. Argumentem pro tento styl používání jazyka je úspornost a také tradiční a navyklý způsob zástupného používání mužského rodu.

Patriarchální pojetí jazyka vidí v titulcích českých novin: *“Rakušané objevili“*, *“Rusové zveřejnili“*, *“Lidovci budou jednat“*, *“Platy učitelů“* atd. Jako vhodnou jazykovou alternativu navrhuje toto: *“Rusko“*, *“Lidová strana“* *“Platy ve školství“* atd.

Lingvista František Daneš²⁶ oponuje Janě Valdrové a jejím snahám o zavedení některých jazykových genderových změn. Považuje přídavné jméno genderová lingvistika za *překvapivý neologismus*, který je *nešťastný a zbytečný*. Jeho první připomínkou je, že řada čtenářů neví, jak by měli slovo gender správně vyslovovat. Za zbytečné ho považuje proto, že má pojem gender v překladu z angličtiny do češtiny vhodný ekvivalent - rod. Pro Daneše to znamená rod tzv. přirozený, shodující se s pohlavím, gramatický. Ve svém příspěvku nesouhlasí s odůvodněním používání termínu gender lingvistky Jany Valdrové²⁷, že gender *“postihuje podstatu rozdílného postavení mužů i žen ve společnosti“*. Daneš to považuje strukturu vzniklou působením feministických autorek a uvádí, že sama Valdrová ve svém příspěvku používá pojmy rod/rodový. Dále Daneš uvádí, že slovu splitting čtenář stěží porozumí. Překvapuje ho, že se uvádí tento anglický termín, a ne české slovo lomítka. Navrhuje, že se místo splittingu-lomítka můžou používat závorky: student(ka), úspěš(a). Podle Daneše ale lomítka ani závorky nepředstavují vždy zjednodušení. Jako příklad uvádí: všichni/všechny, této/tomuto, mého/mou, kterémukoli/kteroukoli atd. Kritiky přistupuje i k návrhu na rodovou změnu v češtině, který se týká slovní zásoby, slovtvorby a morfologie. U Valdrovou nabízené lexikální podoby typu studující místo student/studentka Daneš uvádí, že možnost jejich tvoření je do značné míry omezená, vyjadřují rodový rozdíl při skloňování i v gramatickém rodu přívlastků. Dále zpochybňuje tvrzení Jany Valdrové, že: *“Argument nepříznakovosti mužského rodu se dnes jeví poněkud vágním, empiricky špatně ověřitelným; soustředěný*

²⁶ Daneš, F. Ještě jednou „feministická lingvistika“. In *Naše řeč*, 80, 1997, č. 5, s. 256. ISSN 0027 8203.

²⁷ VALDROVÁ, J. K české genderové lingvistice. In *Naše řeč*, č. 2, r. 80, 1997, s. 87. ISSN 0027-8203.

výzkum nemůže navodit spontánní rozhodování dotazovaných osob ne/příznakovosti toho či onoho jazykového útvaru.²⁸ Daneš argumentuje, že proti tomu svědčí zjištění samotné autorky ve svém příspěvku *K české genderové lingvistice* na straně 90, že: “ženy samy preferují mužský rod”. Toto je doloženo přímými citacemi řady známých českých žen: “od dětství jsem toužila stát se hudebníkem-klavíristou” (Zd. Lorencová); “jako divák se těším” (J. Panýrková), “jsem milovník kávy” (M. Tomsová), “jsem právník” (D. Burešová) atd. Daneš zpochybňuje i řešení důsledného užívání přechýlených podob, protože tyto tvary jsou odvozeny od podstatných jmen rodu mužského. To znamená, že jsou sekundární a závislé. Některé snahy o změnu mu připadají nedomyšlené, například *platy učitelů* nahradit *platy ve školství*. To ale podle Daneše neznamena stejnou skutečnost a vytýká Valdrové, že zapoměla na užití přídavného jména *učitelské* platy. Negativně přistupuje také k návrhu, že se místo slova *lidovci* začne používat *lidová strana*. Připomíná také, že u některých existujících podstatných jmen jako *člověk* nebo *osoba* nelze vytvořit patřičný jazykový protějšek.

Valdrová své jazykové analýzy soustřeďuje na jeden z hlavních nástrojů genderových nerovností - generické maskulinum, které se používá pro označení osob mužského i ženského pohlaví. Jako hlavní důvod jeho používání se často uvádí jeho rodová bezpříznakovost (zástupná funkce pro ženský rod), jazyková ekonomie, dále také fakt, že generické maskulinum používají i ženy v případech, kdy o sobě mluví a píší. Ve svých výzkumech Valdrová zjistila, že čím vyšší je společenská a ekonomická prestiž dané pracovní pozice, tím více lidí ji spojuje s mužem. V jednom ze svých výzkumů²⁹ analyzovala novinové titulky českých deníků a zjistila, že v drtivě většině případů se nadužívá bezpříznakové maskulinum. Jako důvody proti nad užívání generického maskulina uvádí, že z některých titulků není úplně jasné, jestli se jedná také o ženy (například stolní tenisté, zlatí šampióni atd.). V případě, že osoby jednají za určitou organizaci, měly by se objevovat názvy daných institucí a ne názvy jednotlivých osob (například ČSSD x sociální demokraté, stomatologická komora x zubaři atd.). Zdůrazňuje přechylování v

²⁸ VALDROVÁ, J. K české genderové lingvistice. In *Naše řeč*, č. 2, r. 80, 1997, s. 91. ISSN 0027-8203. s. 87-91.

²⁹ VALDROVÁ, J. Novinové titulky z hlediska genderu. In *Naše řeč*, r. 84, 2001, č. 2. ISSN 0027-8203.

případech, ve kterých se jedná ženu. Dále některá podstatná jména mužského rodu můžou mít negativní významový podtext. Připouští, že snaha o rodovou vyváženost titulků může vést k určitým významovým posunům a že ne všude a vždy je to žádoucí.

Čeština má jako slovanský jazyk ve své struktuře pevně zavedenou kategorii rodu, a to jak v oblasti morfologie, tak syntaxe. Vznikla hypotéza, že ženy a muži nepoužívají a nepracují s jazykem stejným způsobem. Tento předpoklad se rozvinul v průběhu sociokulturního vývoje i do jazyka. Žena má v jazyce vlastní koncovky a mluví stejným jazykem jako muž. Na druhé straně, když muž řekne stejné slovo nebo charakteristiku jako žena, nemusí to znít stejně a naopak to může vyvolat jiný efekt.

Podle jazykovědkyně Světlý Čmejrkové se lingvistický feminismus promítne v češtině jiným způsobem než u západních jazyků. Hlavní rozdíl vidí ve struktuře jazyků, protože čeština jako slovanský jazyk ve svém systému na kategorii rodu, který zdůrazňuje pohlaví mluvčího. *“Ženy se snaží proniknout na území, která, jak se jim zdá, kolonizovali muži. Vytváří se dojem, jakoby postavení ženy a její práva ve společnosti souvisela nebo dokonce závisela na jejím místě a na jejích právech v jazyce.”*³⁰

³⁰ ČMEJRKOVÁ, S. *Jazyk pro druhé pohlaví*. In DANĚŠ, F. a kol. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0589-7. s. 148.

3. ASYMETRIE V JAZYCE

Strukturní lingvistika vytvořila teorii příznakovosti a nepříznakovosti členů jazykových protikladů. Podle této teorie je ženský rod v oblasti pojmenování živých bytostí vždy příznakový a označuje osoby ženského rodu. Mužský rod je nepříznakový, to znamená, že je rodově neutrální - generický - vztahuje se na osoby všeobecně a vyjadřuje mužský i ženský rod. V oblastech asymetrie někteří lingvisté a lingvistky mluví o takzvaném patriarchálním modelu. Tento pojem by se dal vysvětlit jako jazyková nadvláda mužského rodu nad ženským rodem. Uživatelé, ale především uživatelky jazyka se opírají o sociologické, psychologické nebo politické aspekty a snaží se o své zviditelnění a hlavně zdůraznění ženy v jazyce. Snaží se o jazykové uplatnění v místech - o ženská pojmenování, která byla dříve spíše typická pro muže.

3. 1 ROD PODSTATNÝCH JMEN - GRAMATICKÝ ROD (GENUS) A PŘIROZENÝ ROD (SEXUS)

Podstatná jména mají v češtině vždy jeden ze tří rodů - mužský (maskulinum), ženský (femininum) nebo střední (neutrum). U jmen osob a zvířat je obvykle gramatický rod mužský a ženský ve shodě s jejich přirozeným rodem, který rozlišuje pohlaví subjektu (například: muž x žena; bratr x sestra; kocour x kočka; pes x fena). Gramatický střední rod může pojmenovat subjekt mužského i ženského pohlaví (například dítě), ale také mláďata zvířat (například kuře, kotě, štěně).

Rod je gramatickým prostředkem podstatných jmen. Jeho důležitou součástí je tvar určitého slova. Významová stránka se uplatňuje u části podstatných jmen - u těch, která určují živé bytosti (osoby nebo zvířata). U těchto podstatných jmen se uplatňuje gramatický rod - *genus* a také rozdíly v přirozeném rodu - *sexus*. To znamená rozlišování živých bytostí mužského nebo ženského pohlaví. Podstatná jména rodu mužského (maskulina) i ženského (feminina) mají k přirozenému rodu vztah, ale podstatná jména rodu středního (neutra) nerozlišují pohlaví. Ve větě se podstatná jména podle

svého rodu spojují se shodnými (kongruentními) tvary přídavných jmen, zpřídavnělých zájmen, přičestí nebo přechodníků. V češtině se *genus* a *sexus* často shodují u názvu osob - týká se to některých slov, která vyjadřují živé bytosti. Shody je možné docílit přechylováním (mocí). Ve většině případů jsou u přechylování výchozími slovy jména mužského rodu. *“Kategorie rodu bývá obrazně nazývána “jazykovými genitáliemi”. Jak vyplývá z výše řečeného, jedná se o pohlavnost sociální neboli gender - pokusy vykládat gramatický ord pod vlivem sociálních znaků rodu přirozeného, typických pro patriarchální společnost a náplň genderových rolí v nich. Otázka uplatňování rodu v jazyce a řeči se svými sociopolitickými důsledky patří k doménám výzkumu feministické/genderové lingvistiky.”*³¹

3. 1. 1 PŘIROZENÝ ROD

U přirozeného rodu se jazykové rozdíly vyjadřují prostředky lexikálními, slovotvornými a syntaktickými (shodou).

Některé názvy živých bytostí naznačují přirozený rod svým lexikálním významem: **pojmenování zvířat** (*beran-ovce, jelen-laň, kohout-slepice, hřebec-klisna*). U jmen zvířat se protiklad přirozeného rodu neuplatňuje často. Platí to především u těch jmen, ke kterým má člověk bližší vztah. Další jména živých bytostí, která netvoří takovéto dvojice, nevyjadřují tento protiklad lexikálně ani slovotvorně a mohou se tak vztahovat na bytost rodu: **mužského** (*vrabec, hraboš, sokol, jestřáb, papoušek*), **ženského** (*krysa, kukačka, kuna, zmije, veverka*), **středního** (*prase, morče, káně*). Z bezpříznakovosti mužského rodu vyplývá, že většina jmen zvířat je mužského rodu. *“Působením principu bezpříznakovosti maskulin je však často kříženo působením principů jiných, a to zejména analogií zařazující jména podobných zvířat rodově reprezentativním způsobem (vřetenuška, tiplice, vosička p. jsou feminina jako moucha, blecha).”*³² ; **pojmenování lidí** (*muž-žena, matka-otec, syn-dcera, bratr-sestra*),

Vedle těchto dvojic, které jsou rodově rozlišené, existuje také jako třetí

³¹ VODÁKOVÁ, A. *Rod ženský*. Praha: ISV nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-18-0, s. 278.

³² PETR, J. *Mluvnice češtiny (2) Tvarosloví*. Praha: Academia, 1986. s. 25

jednotka i souhrnné pojmenování, které pohlaví nerozlišuje: **pojmenování lidí** (*matka-otec-rodíč, syn-dcera-dítě, bratr-sestra-sourozenec, muž-žena-člověk*), **pojmenování zvířat** (*beran-ovce-skot, kohout-slepice-kur, hřebec-klisna-kůň, býk-kráva-tur*).

Přirozený rod většinou vyjadřuje jméno živé bytosti jen jeden z rodů, bývá to zpravidla rod mužský. Femininní varianta se tvoří přechylovacím slovotvorným formantem: **u názvů povolání** (*ředitel-ředitelka, děkan-děkanka, učitel-učitelka, ministr-ministryně*), **u osobních jmen** (*Novák-Nováková, Novotný-Novotná*), **u pojmenování zvířat** (*slon-slonice, lev-lvice, medvěd-medvědice, tygr-tygřice, velbloud-velbloudice, kůň-kobyła*). Někdy je ženská varianta východiskem pro odvození mužského protějšku, jedná se zejména o názvy zvířat: *liška-lišák, koza-kozel, žába-žabák, husa-houser, kachna-kačer*. Rodové dvojice se u omezené skupiny jmen netvoří, je to dáno různými příčinami. Tento jev je vidět: **u názvů povolání** - u ženských názvů povolání, kde nebyla potřeba vytvořit jméno pro mužský rod (**pradlena, pokojská, hosteska**) nebo u mužských názvů povolání, kde opět nebyla potřeba vytvořit jméno pro ženský rod (*horník, hutník, lodník*); **u jmen vyjadřujících hodnocení, tzv. jmen vespolečných**. Základ těchto jmen tvoří tzv. predikativní jména a bývají součástí predikátu. Sama o sobě neoznačují určitý skutečně existující jev, ale skupinu charakterizovanou kvalitativním znakem. Vzhledem k bezpříznakovému charakteru mužského rodu (vztahuje se to i na rod ženský i mužský) se používají v těchto případech většinou jména která jsou po gramatické stránce **rodu mužského** (*lakomec, anděl, ďábel, lenoch, divoch*), méně často **rodu ženského** (*sirota, troska*) a **rodu středního** (*trdlo, nemehlo, třeštidlo*), označují však bez rozdílu osoby všech pohlaví. Jsou v podstatná jména v sekundární funkci (Jana je líná - Jana je *lenoch*. Petr je líný - Petr je *lenoch*); **u některých složených jmen**: u mužského rodu (*neznaboh, kazisvět*), u ženského rodu (*držgrešle, podržtaška*).

Některá podstatná jména mají základní podobu v prvním pádě stejnou podle toho, jestli označují osobu mužského nebo ženského pohlaví. Shoda je nutná podle jejich přirozeného rodu. Například slovo *choť* - v nominativu: *má choť x můj choť*; v instrumentálu: *s mou choť x s mým choťem*. Do této skupiny patří typ jmen s koncovkou *-a*, která mají navíc expresivní výraz a

jsou odvozena od slov se slovesným základem (například: *nešika*, *nezbeda*, *neposeda*). Tato substantiva mají také dvojí rod. Jasně je to vidět v nominativu plurálu - *takoví malí nezbedové*.

3. 1. 2 GRAMATICKÝ ROD

Gramatický rod je závazný pro každé jméno osob, zvířat, věcí, pojmů nebo jevů, které musí patřit k jednomu ze tří mluvnických rodů (mužskému, ženskému, střednímu). Čeština má mužský, ženský a střední rod, platí pro ně rodově specifická flexe a rodové přípony. V kategorii gramatického rodu se do určité míry uplatňuje také přirozený rod. U pojmenování věcí, jevů, pojmů slouží gramatický rod jako klasifikační prostředek. Mezi jmény stůl - židle - křeslo nemá rozdíl v jejich mluvnickém rodu (TEN stůl, TA židle, TO křeslo) žádný vztah k jejich významům. Zařazuje každé z těchto jmen do jedné z velkých skupin jmen, která vyžadují mužskou, ženskou nebo střední deklinaci a shodu kongruentních jmen na nich závislých. Gramatický rod podstatných jmen vyjadřujeme: **gramaticky** - typem shody/zakončením, flektivním paradigmatickým; **lexikálně** - zvláštními slovy (*kohout-slepice*), slovtvornými formanty (*herec-herečka*).

Pro gramatický rod u ženského a středního rodu není důležité, jestli označují jména těchto rodů živou bytost, ale u jmen mužského rodu je to podstatné. Jména gramatického rodu mužského se dělí na dvě skupiny podle významového rysu živost - neživost. Jména životná - životnost - se chápe u živých bytostí (osoby, zvířata). Tato jména se rozlišila zejména v pádech: v nominativu (pád podmětu) a v akuzativu (pád předmětu). Tento rozdíl ukazuje na důležitý fakt, u jmen neživotných je v nominativu i akuzativu obou čísel stejný tvar, u životných jmen jsou tyto pády rozdílné (výjimkou je jednotné číslo podle vzoru soudce).

Některá podstatná jména gramatického rodu mužského a méně často ženského mohou označovat bez měny rodu a tvaru subjekt rodu ženského i mužského. Nerozlišují přirozený rod - například substantiva *sírotek*, *lakomec*, *jedináček* nebo *mrška*. Z hlediska morfologie jsou mužská jména označující živé bytosti životná a jména označující neživé bytosti neživotná. U jmen věcí se gramatický rod určuje obvykle podle jejich zakončení. Podstatná

jména zakončená na souhlásku jsou nejvíce rodu mužského, méně často rodu ženského. Substantiv zakončena na samohlásku jsou buď rodu ženského (koncovka -a) nebo středního (koncovka -o nebo -í). Substantiva s koncovkou -e můžou být rodu ženského i středního, méně často mužského.

3. 2 PŘECHYLOVÁNÍ - GRAMATICKÁ A LEXIKÁLNÍ ROVINA

U životných podstatných jmen, která označují osoby podle povolání, původu, příslušnosti (národní, etnické), činitele nebo nositele vlastnosti se pro rozlišení přirozeného rodu ženského pomocí přechylování od substantiv rodu modu mužského tvoří specifickými příponami jména rodu ženského. Přípony se dávají k podstatnému jménu rodu mužského nebo k jeho slovnímu základu. Nejčastějšími příponami jsou substantiva s koncovkou:

- ka: tato přípona má nejčastější uplatnění. Přidává se zejména k podstatným jménům rodu mužského s koncovkou -tel (*učitel x učitelka*), -č (*prodavač x prodavačka*), -ák (*zpěvák x zpěvačka*), -ař /-ár (*lékař x lékařka/ čtenář x čtenářka*), -ír (*malíř x malířka*), -an (*Olomoučan x Olomoučanka*). Používá se také u slov cizího původu, která jsou zakončená na souhlásku (*doktorka, chirurgka, chirurgyně, referentka, asistentka*); -ita (*traktorista x traktoristka*),
- ista (*turista x turistka*), -ec (*snoubenec x snoubenka*) - někdy ale také (*plavec x plavkyně*), -ce (*rádce x rádkyně*);
- yně (*ministr x ministryně*), -kyně (*žák x žákyně, dárcе x dárkyně*);
- ice (*tygr x tygřice, světec x světice, mladík x mladice*); -nice (*pracovník x pracovnice, dlužník x dlužnice, milovník x milovnice*);
- ová (*správce x správcová*);
- ík (*uprchlík x uprchlice*);
- Podstatná jména rodu ženského bývají také tvořena kořene slova (*vrah x vražednice*).

Obecná jména jako například učitelka, právnička, kuchařka označují ženy, které jsou na určité pracovní pozici - samostatně vykonávají určité povolání a tato slova jsou odvozena z mužského základu. Existují podstatná jména, která označují ženy jako nositelky titulů a hodností jako například ministryně, ředitelka, magistra. Tato slova jsou opět odvozena z mužského základu.

Přechylování českých ženských příjmení souvisí s flektivním systémem jazyka. Ženská příjmení v češtině se obvykle tvoří pomocí přípony *-ová*. V případě, že mužské příjmení končí na samohlásku *-a*, *-e*, *-o* atd., vynechá se tato samohláska v ženském příjmení (*Procházka x Procházková*). U ženských příjmení odvozených z cizích jmen zakončených na *-i*, *-y* tato samohláska zůstává (*Polony x Polonyová*). K mužským příjmením typu *Kočí*, *Krejčí* se používá přechýlená varianta *Kočová*, *Krejčová*. Může se ale použít i podoba stejná s mužskou *Kočí*, *Krejčí*, a to v případě jmen shodných s měkkými přídavnými jmény. K mužským příjmením typu *Pokorný*, *Široký*, která jsou původem i tvarem přídavná jména, se přechýlená varianta tvoří jako tvary ženského rodu daných přídavných jmen (*Pokorná*, *Široká*). Stejně je to u typu příjmení *Dolejší* nebo *Lankočí*, u těchto jmen se objevuje v ženském rodě nezměněná podoba *Dolejší*, *Lankočí*. K mužským příjmením zakončených na *-ů* (*Janků*, *Macků*, *Petrů*) ženskou podobu jména nepřechylujeme a nesklouňujeme. Při přechylování ženských jmen se můžou vyskytnout obměny hlásek (*Švec x Švecová i Švecová*, *Jakubec x Jakubcová*). Dříve se touto příponou označovaly a oslovovaly ženy podle povolání manželů (*paní profesorová*, *starostová*, *ředitelová*). U příjmení typu *Šerých* se ženská varianta vytvoří obvykle sufixem *-ová* (*Šerýchová*). V tomto případě může zůstat ženská varianta jména také nepřechýlená. U příjmení typu *Hrabě* odvozujeme ženskou variantu obvykle sufixem připojeným k základu nepřímých pádů (*Hrabětová*). U příjmení slovanského původu s koncovkou na *-ov*, *-ev*, *-in* se ženské varianty tvoří sufixem *-ová* (*Levertov x Levertovová*, *Medveděv x Medveděvová*, *Jelcin x Jelcinová*). Slovanská jména adjektivního původu s koncovkou na *-skij*, *-ski*, *-oj* se ženská varianta tvoří jako česká jména adjektivní deklinace (*Zariwskij x Zariwská*, *Stawarski x Stawarská*, *Trubeckoj x Trubecká*). U příjmení s koncovkou *-ius* existují dvě možnosti pro odvození ženské varianty (*Mathesiusová* od plného základu nebo *Mathesiová* od zkráceného základu).

Problém ale může nastat u přechylování cizích ženských příjmení. Můžeme slyšet Brigitte Bardott - i Bardottová, Sophia Loren - i Lorenová nebo Penelope Cruz - Cruzová. Pravidlo pro přechylování cizích jmen neexistuje. A proto záleží na každém uživateli jazyka, kterou variantu použije. Podle autorů

*Příruční mluvnice češtiny*³³ je vhodné tvořit ženské varianty sufixem *-ová*, protože nepřechýlená cizí ženská jména jsou v češtině nesklonná. Jako příklad je zde uvedeno: *výhra darovaná Graf Seleš* místo *výhra darovaná Gráfovou Selešové*.

Podle jazykovědkyně Vlasty Čmejkové³⁴ je přechylování citlivým místem. Vlivem revize takzvaného patriarchálního paradigmatu se začaly upravovat i názvy povolání. K tomu dochází v místech, do kterých vstupují ženy. Genderová lingvistika kritizuje nadužívání generického maskulina, které podle Valdové³⁵ vede k jazykovému přehlížení ženského elementu na fungování společnosti. Ženy jsou tak odstaveny “na druhou kolej”, protože jsou zahrnuty vlivem nepříznakového maskulina do mužských pojmenování skutečnosti. Vše by tedy mělo vyřešit častější užívání přechylování v češtině. Podle tohoto návrhu se totiž jen genderově symetrické stává spisovným a upevnění genderově korektního vyjadřování by mělo vést přes kodifikaci. Zřetelně jsou změny v patriarchálním modelu vidět v názvech povolání - označeních pro ženskou variantu.

3. 3 PŘECHYLOVÁNÍ A ZÁKON

V České republice platí Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení³⁶ Tento zákon nabyl účinnosti dnem 1. července 2001, s výjimkou ustanovení § 6 odst. 2, uvedeného v části první tohoto zákona, které nabylo účinnosti dnem 1. ledna 2004.

³³ Kolektiv autorů. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství LN, 1996. ISBN 80-7106-134-4. s. 123.

³⁴ ČMEJKOVÁ, V. *Jazyk pro druhé pohlaví*. In DANEŠ, F. a kol. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0617-6.

³⁵ VALDROVÁ, J. *Je přechylování spisovné?* In MINÁŘOVÁ, E a ONDRÁŠKOVÁ, K. *Spisovnost a nespisovnost - zdroje, proměny a perspektivy. Sborník z mezinárodní konference*. Brno: PdF MU, 2004. ISBN 80-210-3568-4.

³⁶ Zákon 301/2000 Sb. Zákon ze dne 2. srpna 2000 o matrikách, jménu a příjmení. *Portál veřejné správy České republiky* [online]. Dostupné z: <http://www.portal.gov.cz/wps/.portal_s.155/701?kam=zakon&c=301/2000> [cit. 03-01-2009]. *Poslední aktualizace: 23-3-2009*.

ČÁST PRVNÍ

MATRIKY, JMÉNO A PŘÍJMENÍ

HLAVA I

Díl 2

Zápisy narození, uzavření manželství a úmrtí

Kniha manželství

§ 20

(1) Do knihy manželství se zapisují

- a jména, příjmení, popřípadě rodná příjmení, den, měsíc, rok a místo narození, rodná čísla, osobní stav a státní občanství muže a ženy, kteří uzavřeli manželství, (dále jen "manželé"),
- b den, měsíc, rok a místo uzavření manželství,
- c jména a příjmení, popřípadě rodná příjmení, den, měsíc, rok a místo narození rodičů manželů,
- d **dohoda manželů o příjmení a v případě, že si manželé ponechají dosavadní příjmení, i dohoda o příjmení dětí v mužském a ženském tvaru,**
- e jména, příjmení a rodná čísla svědků; jde-li o cizince, který nemá rodné číslo, datum a místo jeho narození,
- f datum zápisu a podpis matrikáře.

(2) Zápis do knihy manželství se provede na základě protokolu o uzavření manželství (§ 40). Zapisované údaje matrikář ověří z dokladů potřebných k uzavření manželství (§ 33 až 38).

HLAVA II

JMÉNO A PŘÍJMENÍ

Díl 2

Příjmení

§ 69

Příjmení žen se tvoří v souladu s pravidly české mluvnice. Ukládá-li to mezinárodní smlouva, uvede matriční úřad na žádost nositelky příjmení v matričním zápisu vedle příjmení ženy podle pravidel české mluvnice i toto její

příjmení ve formě, která pravidlům české mluvnice neodpovídá; z těchto dvou forem příjmení může nositelka příjmení užívat jen jednu formu, kterou si zvolí při podání žádosti, a ta se uvede v matričním dokladu.

Ze zákona tedy vyplývá, že si žena může zvolit přechýlenou formu svého příjmení, které odpovídá pravidlům české mluvnice anebo variantu nepřechýlenou, která se sice pravidlům českého pravopisu neodpovídá, ale podle zákona ji smí žena používat. V matrice je ale vedle nepřechýlené varianty příjmení, pro které se žena rozhodla, uvedena i varianta, která je podle českého pravopisu správná.

PRAKTICKÁ ČÁST

4. SOCIOLINGVISTICKÝ VÝZKUM

4. 1 FORMULACE CÍLE

Cílem sociolingvistického výzkumu bylo zjistit:

- A. jestli žáky ovlivňují jazykové stereotypy a klišé;
- B. jak v praxi identifikují mužský a ženský rod, respektive nepříznakovost mužského rodu;
- C. co a proč ovlivňuje jejich rozhodování při simulované hře na pracovní konkurz ve výběru vhodné/ho kandidáta/ky na pracovní pozici.

Výzkum má orientační povahu a naznačuje, jaký mají žáci vztah prostřednictvím jednotlivých aktivit k oblasti a problematice genderu.

4. 2 POUŽITÁ METODA VÝZKUMU

Při sociolingvistickém výzkumu jsem použila kvalitativní metodu spočívající ve vyplňování aktivit v pracovních listů, ve kterých měli žáci vyjádřit svůj názor k daným výrokům, zahrát si na výběrové řízení, napsat známé a oblíbené zpěváky, herce, politiky, vědce, lidi. Použité kvalitativní metody jsem vyhodnotila kvantitativně ve formě přehledných tabulek. Aktivity měly nástinem zjistit, jaký vztah mají k oblasti genderu. Ve většině případů jsem použila formu samostatné práce. Jedenkrát jsem použila formu skupinové práce. Za jednotlivými aktivitami jsem výsledky žáků vyhodnotila. Analýza výsledků je zpracována v tabulkách i slovním komentářem. Výsledky výzkumu obecně jsou vyhodnoceny v závěru práce slovním komentářem.

4. 3. CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ

V praktické části diplomové práci jsem provedla sociolingvistický výzkum mezi žáky osmých a devátých tříd olomouckých základních škol - Základní škola Svatoplukova a Základní škola Heyrovského. Během měsíců října a prosince 2008 bylo osloveno sto dvanáct žáků - z toho čtyřicet sedm chlapců a šedesát šest dívek. Návratnost pracovních listů byla stoprocentní.

4. 4 AKTIVITY

Výzkum je založený na pěti aktivitách - úkolech:

- I. Aktivita “Džamila Stehlíková” - politik, nebo politička
- II. Aktivita “Jazykové stereotypy a klišé”
- III. Aktivita “Kdo a jak tvoří vědecké pravdy?”
- IV. Aktivita “Chirurg”.
- V. Aktivita “Výběrové řízení”.

Jednotlivé aktivity jsem vybrala z publikací a příruček zaměřených na problematiku vztahující se k genderu³⁷. Konkrétní aplikaci aktivit a jejich průběh jsem musela přizpůsobit věku žáků (ontogenetickému vývoji) a klimatu třídy. Aktivity je možné použít jak na základních školách, tak na středních školách. Jejich praktické využití si mohou vyučující upravit podle probíraného tématu ve výuce, podle věku žáků nebo podle možností ve třídě. Žáci měli vždy dostatek času na zpracování aktivit - vyplnění pracovních listů. Důraz jsem kladla na to, aby pracovali samostatně, kromě jedné aktivity, ta probíhala formou skupinové práce, a aby vyjádřili svůj názor k daným otázkám bez pomoci či rady vyučujících. V případě nepochopení nějaké otázky jsem dávala naváděcí instrukce nebo rozšiřující otázky, které žáky/kyně navedly na odpověď. Před vyplňováním pracovních listů jsem žáky/kyně požádala, aby je podepsali křestními jmény. To mi pomohlo při vyhodnocování a třídění odpovědí.

³⁷ SMETÁČKOVÁ, I. *Gender ve škole*. Praha: Otevřená společnost, 2005. ISBN 80-903331. MIČIENKA, M. a JIRÁK, J. *Základy mediální výchovy*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-315-4. PIKE, G. A SELBY, D. *Globální výchova*. Praha: Grada, 1994. ISBN 80-85623-98-6.

I. AKTIVITA “DŽAMILA STEHLÍKOVÁ” - POLITIK, NEBO POLITIČKA?”³⁸

Tato aktivita je zaměřena na zjištění, jestli si žáci uvědomují, že určité používání jazyka, které může ovlivňovat naše vnímání společenského uplatnění žen a mužů - jak v praxi vnímají ženský a mužský rod - respektive nepříznakovost mužského rodu. Měla by vést k pochopení rizika, které spočívá v používání generického maskulina. A měla by vést k uvažování o odlišném zastoupení žen a mužů v některých oblastech společenského života. Aktivita poukazuje na genderové zatížení jazyka, ale také na určitá omezení, která jazyk přináší pro vnímání sociální reality.

Aktivita je určena pro žáky základních škol, ale je možné ji použít i pro studenty středních škol. K práci jsem si připravila kopie tří pracovních listů. Čas na zpracování úkolu byl dvacet minut. Aktivitu jsme použila ve smíšené třídě, ve které bylo devatenáct žáků - z toho dvanáct dívek a sedm chlapců .

Každému žákovi a žákyni jsem rozdala kopii pracovního listu. Zadání úkolu jsem doplnila instrukcí, ve které jsem zdůraznila samostatnost práce a důležitost prvního dojmu při odpovědích. Upřesnila jsem počet jmen, která měli žáci napsat u jednotlivých otázek. Jako optimální jsem zvolila počet tří až pěti jmen u každé položky. Upřesnila jsem také, že mohou uvádět jména osobnosti z České republiky i ze zahraničí.

Nejdříve všichni dostali pracovní listy, do kterých měli napsat jména osobností - “mužů“. Vyplnění pracovního listu trvalo zhruba sedm minut. Poté jsem pracovní listy vybrala. Následně jsem rozdala pracovní listy se zadáním, aby napsali jména osobností obou pohlaví. Při zpracování aktivity jsem postupovala stejným způsobem jako při prvním zadání práce. Na aktivitu, ve které měli žáci za úkol napsat jména osobností - žen již nezbyl čas. Prioritou této aktivity je vyhodnocení odpovědí, ve kterých žáci psali jména osobností - “mužů” - politiků, herců, zpěváků, vědců, lidí, které považují podle jejich názoru za významné, slavné nebo důležité v historii. Zpracování a vyhodnocení této aktivity vede ke zjištění, jestli si žáci při odpovědích

³⁸ SMETÁČKOVÁ, I. *Gender ve škole*. Praha: Otevřená společnost, 2005. ISBN 80-903331.s. 152.

uvědomili, že například ve slově *politici* je obsažen obraz muže i ženy.

V zadání příručky, ze které jsem tuto aktivitu vybrala je uvedeno jméno Petra Buzková - aktivita je pojmenována jako *Petra Buzková - politik nebo politička?* Pro svůj výzkum jsem ale jméno této političky nepoužila, protože se s ní již tak často nesetkáváme v audiovizuálních, tištěných nebo internetových médiích a ne všichni žáci by ji mohli znát. Ve svém výzkumu jsem tedy pro název aktivity použila jméno političky Džamily Stehlíkové, o které se média zmiňovala dost často, a proto jsme předpokládala, že ji žáci budou znát více. Aktivita je vhodným a zábavným zpestřením vyučovací hodiny zaměřené na zdůraznění rodu jak v českém jazyce tak občanské výchově - v oblasti politologie, filozofie, práva, sociologie.

**PRACOVNÍ LIST - “DŽAMILA STEHLÍKOVÁ” - POLITIK, NEBO
POLITIČKA?**

Zkuste si vzpomenout na jména významných osobností podle následujícího zadání. Jména napište do připravených řádků. Piště první jména, která vás po přečtení zadání napadnou, příliš nad tím nepřemýšlejte. V této aktivitě je důležitý první dojem, první myšlenka.

a) Napište jména politiků a političek, které považujete za významné či slavné.

b) Napište jména hereček a herců, které považujete za slavné či významné.

c) Napište jména zpěváků a zpěvaček, které považujete za slavné či významné.

d) Napište jména vědců a vědkyň, které považujete za významné či slavné.

e) Napište jména mužů a žen, kteří byli podle všeho názoru důležití v historii.

**PRACOVNÍ LIST - “DŽAMILA STEHLÍKOVÁ” - POLITIK, NEBO
POLITIČKA?”**

Zkuste si vzpomenout na jména významných osobností podle následujících zadání. Jména napište do připravených řádků. Pište první jména, která vás po přečtení zadání napadnou, příliš nad tím nepřemýšlejte. V této aktivitě je důležitý první dojem, první myšlenka.

a) Napište jména politiků, které považujete za slavné či významné.

b) Napište jména herců, které považujete za slavné či významné.

c) Napište jména zpěváků, které považujete za slavné či významné.

d) Napište jména vědců, které považujete za významné či slavné.

e) Napište jména lidí, kteří byli podle vašeho názoru důležití v historii.

**PRACOVNÍ LIST - “DŽAMILA STEHLÍKOVÁ - POLITIK, NEBO
POLITIČKA?”**

Zkuste si vzpomenout na jména významných osobností podle následujících zadání. Jména napište do připravených řádků. Pište první jména, která vás po přečtení zadání napadnou, příliš nad tím nepřemýšlejte. V této aktivitě je důležitý první dojem, první myšlenka.

a) Napište jména političek, které považujete za významné či slavné.

b) Napište jména hereček, které považujete za slavné či významné.

c) Napište jména zpěvaček, které považujete za slavné či významné.

d) Napište jména vědkyň, které považujete za významné či slavné.

e) Napište jména lidí, kteří byli podle vašeho názoru důležití v historii.

**VYHODNOCENÍ AKTIVITY “DŽAMILA STEHLÍKOVÁ - POLITIK, NEBO
POLITIČKA?”:**

Aktivitu vypracovalo devatenáct žáků - z toho dvanáct dívek a sedm chlapců.

DÍVKY					
úkol	odpovědi	počet	odpovědi	počet	
1. Napište jména politiků a političek, které považujete za významné či slavné.	POLITICI 1. Jiří Paroubek 2. Jiří Čunek 3. Barack Obama 4. Mirek Topolánek 5. Jiří Špidla 6. Jiří Schwarzenberg 7. Stanislav Gross 8. Miloš Zeman	5 5 4 3 1 1 1 1	POLITIČKY 1. Džamila Stehlíková 2. Condoleeza Riecová 3. Jaroslava Němcová	6 3 1	
2. Napište jména herců a hereček, které považujete za slavné či významné.	HERCI 1. Brad Pitt 2. Johny Depp 3. Rudolf Hrušínský 4. Richard Gere 5. Tom Cruise 6. Antonio Banderas 7. Jiří Mádl 8. Václav Vydra 9. Chuck Norris 10. Jiří Macháček	6 2 1 1 1 1 1 1 1 1	HEREČKY 1. Angelina Jolie 2. Julia Roberts 3. S. J. Parker 4. Hilary Duff 5. Helena Růžičková 6. Lucie Vondráčková	3 2 2 2 1 1	

3. Napište jména zpěváků a zpěvaček, které považujete za slavné či významné.	ZPĚVÁCI 1. Karel Gott 2. Enrique Iglesias 3. Samer Issa	6 1 1	ZPĚVAČKY 1. Helena Vondráčková 2. Madonna 3. Eva Farna 4. Avril Lavigne 5. Britney Spears 6. Christina Agillera 7. Katy Perry 8. Lucie Bílá 9. Helena Zeťová	4 3 3 2 2 1 1 1 1	
4. Napište jména vědců a vědkyň, které považujete za významné či slavné.	VĚDCI 1. Albert Einstein 2. František Křížík 3. Bratřenci Veverkové 4. Izaak Newton 5. Alfred Nobel 6. Josef Ressel 7. Pythagoras	7 6 4 2 1 1 1	VĚDKYNĚ	0	
5. Napište jména mužů a žen, kteří byli podle vašeho názoru důležití v historii.	MUŽI 1. Karel IV. 2. T. G. Masaryk 3. Jan Hus 4. Václav Havel 5. J. A. Komenský 6. Václav II. 7. Jan Žižka 8. Adolf Hitler 9. V. I. Lenin 10. J. V. Stalin	4 4 3 1 1 1 1 1 1	ŽENY 1. Marie Terezie 2. Anežka Česká 3. Božena Němcová	8 1 1	
Součet jmen		86		49	
CELKEM					130

CHLAPCI					
úkol	odpovědi	počet	odpovědi	počet	
1. Napište jména politiků a političek, které považujete za významné či slavné.	POLITICI 1. Jiří Čunek 2. George Bush 3. Barack Obama 4. Václav Klaus 5. Miloš Zeman 6. Jiří Paroubek 7. Cyril Svoboda	2 1 1 1 1 1 1	POLITIČKY	0	
2. Napište jména herců a hereček, které považujete za slavné či významné.	HERCI 1. Bruce Willis 2. Curtis Jackson 3. Steven Segal 4. Wesley Snipes 5. Antonio Banderas 6. Eminem	1 1 1 1 1 1	HEREČKY 1. Pamela Anderson 2. Dolly Buster	1 1	
3. Napište jména zpěváků a zpěvaček, které považujete za slavné či významné.	ZPĚVÁCI 1. Karel Gott 2. Vašek	2 1	ZPĚVAČKY 1. Eva Farna 2. Eva 3. Helena Zeřová	2 1 1	
4. Napište jména vědců a vědkyň, které považujete za významné či slavné.	VĚDCI 1. Albert Einstein 2. František Křižík 3. Alfred Nobel 3. Bratřenci Veverkové 5. Izaak Newton	2 2 1 1 1	VĚDKYŇE	0	
5. Napište jména mužů a žen, kteří byli podle vašeho názoru důležití v historii.	MUŽI 1. Dominik Hašek 2. J. V. Stalin 3. V. I. Lenin 4. Izaak Newton 5. Antonín Panenka	1 1 1 1 1	ŽENY 1. Johanka z Arku 2. Pamela Anderson 3. Doly Buster 4. Moje máma	1 1 1 1	
Součet jmen		29		10	
CELKEM					39

SHODNÉ ODPOVĚDI U DÍVEK A CHLAPCŮ					
úkol	odpovědi	počet	odpovědi	počet	
1. Napište jména politiků a političek, které považujete za významné či slavné.	POLITICI 2. Jiří Čunek 3. Jiří Paroubek 1. Barack Obama 4. Miloš Zeman	7 6 5 2	POLITIČKY	0	
2. Napište jména herců a hereček, které považujete za slavné či významné.	HERCI 1. Antonio Banderas	2	HEREČKY	0	
3. Napište jména zpěváků a zpěvaček, které považujete za slavné či významné.	ZPĚVÁCI 1. Karel Gott	8	ZPĚVAČKY 1. Eva Farna 2. Helena Zeťová	5 2	
4. Napište jména vědců a vědkyň, které považujete za významné či slavné.	VĚDCI 1. Albert Einstein 2. František Křížík 3. Bratřenci Veverkové 4. Izaak Newton 5. Alfred Nobel	9 7 5 3 2	VĚDKYNĚ	0	
5. Napište jména mužů a žen, kteří byli podle vašeho názoru důležití v historii	MUŽI 1. V. I. Lenin 2. J. V. Stalin	2 2	ŽENY	0	
Součet jmen		45		7	
CELKEM					52

Do vyhodnocení jsem nepočítala odpovědi, kdy do položky zpěváci a zpěvačky psali žáci hudební skupiny, protože to nebylo v zadání otázky. Žákyně vymysleli celkem sto třicet jmen - z toho osmdesát mužských a čtyřicet devět ženských. Žáci vymysleli třicet devět jmen - z toho dvacet devět mužských a deset ženských. Ve společném vyhodnocení vymysleli celkem padesát dva jmen - z toho čtyřicet pět mužských a sedm ženských. U žáků i žákyň tak jednoznačně převládla mužská jména, a to i v případě, že je v zadání aktivity jasně uvedeno, aby napsali jména osobností obou pohlaví. U položky *vědkyně* žáci ani žákyně neuvedli ani jedno ženské jméno české nebo zahraniční vědkyně.

Dívky v položce *politici* nejčastěji uváděly Jiřího Čunka, Jiřího Paroubka, Baracka Obamu a Mirka Topolánka. Tito politici se nejčastěji objevují v hromadných sdělovacích prostředcích, a proto si dívky spojily obraz politika právě s jejich jménem. V položce *politicky* uvedly šestkrát Džamilu Stehlíkovou, třikrát Condoleezu Riecovou, jedenkrát Miroslavu Němcovou. V této položce bylo náповědou samotné zadání aktivity, která má název "*Džamila Stehlíková - politik, nebo politička*". V položce *herci* nejčastěji uváděly amerického herce Brada Pitta, který je pro pubertální dívky pravděpodobně vysněným idolem a představitelem ideální mužské krásy. Dále uváděly zahraniční i české herce, například Johnyho Deppa, Rudolfa Hrušínského, Richarda Gere, Toma Cruise, Antonio Banderase, Jiřího Mádlu, Václava Vydru, Chucka Norrise, Jiřího Macháčka. V položce *herečky* nejčastěji uváděly americkou herečku Angelinu Jolie, která je pro dívky ztělesněním ideální ženské krásy. Její převaha ale nebyla tak výrazná jako v případě položky *herci* a Brada Pitta. V položce *zpěváci* v drtivé většině uváděly českého zpěváka Karla Gotta, který se na pomyslném žebříčku popularity drží řadu let, objevuje se v hromadných sdělovacích prostředcích a často získává pěvecká ocenění. Dalším možným vysvětlením je recese, se kterou pojaly odpověď na tuto položku. V položce *zpěvačky* uváděly nejčastěji Helenu Vondráčkovou, Madonnu a Evu Farnou. Eva Farna je věkově jejich vrstevníci a tudíž jim může být blízká nejen hudebním žánrem, kterému se věnuje. Madonna je hudebním "chameleónem" a její písničky si najdou své fanoušky napříč věkovým spektrem. Helena Vondráčková se v často objevuje

v hromadných sdělovacích prostředcích už řadu let, zpívá různé hudební styly její jméno tak znají i teenageři. V položce *vědci* uvedly nejčastěji Alberta Einsteina, Františka Křižíka a bratrance Veverkovi. V případě Alberta Einsteina si jeho jméno rychle vybaví většina z nás. V případě Františka Křižíka a bratranců Veverkových je možné předpokládat, že se je nedávno učily dějepise nebo občanské výchově. V položce *vědkyně* nevedly ani jedno jméno. Vyhodnocení této položky ukazuje, že je věda spojena spíše s obrazem muže než ženy a že se o ženách vědkyních ve školách příliš často nehovoří. V položce *muži* uváděly nejčastěji Karla IV. a T. G. Masaryka. Těmto významným osobnostem českých dějin se věnuje dostatek prostoru nejen ve školách ale i v hromadných sdělovacích prostředcích. V položce *ženy* uvedly nejčastěji Marii Terezii, dále Anežku Českou a Boženu Němcovou. Je zajímavé, že dívky častěji uváděly osobnosti z minulosti. Malé procento tvořily současné žijící osobnosti, jako například Václav Havel a uváděly osobnosti, které mají spojitost s českými dějinami. Kromě V. I. Lenina a J. V. Stalina, kteří měli negativní přesah i do světových dějin, nevedly ani jednu světovou osobnost.

Chlapci v položce *politici* uvedli nejčastěji Jiřího Čunka, George Bushe, Baracka Obamu, Václava Klause, Miloše Zemana, Jiřího Paroubka a Cyrila Svobodu. O těchto politicích se často hovoří v hromadných sdělovacích prostředcích. V položce *politicky* nevedli ani jedno ženské jméno. A to i přesto, že v názvu aktivity byla nápodoba. Z výsledků v této položce vyplývá, že u chlapců je slovo politik spojeno s představou muže a to i v případě, že je v zadání uvedeno, aby napsali politiky i politicky. V položce *herci* uvedli Bruce Willise, Curtise Jacksona, Stevena Segala, Wesley Snipese, Antonio Banderase a Eminema. Tito herci převážně ztělesňují svalnaté hrdiny v akčně laděných filmech, a to může pubertálním chlapcům imponovat. V položce *herečky* uvedli jedenkrát Pamelu Anderson a Dolly Buster. Z výsledků v této položce vyplývá, že u chlapců pubertálního věku převládají sexuální představy spojené s obrazem ženy - herečky. V položce *zpěváci* uvedli Karla Gotta a Vaška. Je možné, že odpověď na tuto otázku pojali recesisticky. V položce *zpěvačky* uvedli nejčastěji Evu Farnou, Evu a Helenu Zeťovou. V případě Evy je možné, že odpověď pojali recesisticky. Eva Farna je jejich vrstevnice a pravděpodobně se jim líbí i její hudební styl. Helena Zeťová se

jim může líbit hudebním stylem i vizáží. V položce *vědci* uvedli nejčastěji Alberta Einsteina a Františka Křižíka. V položce *vědkyně* neuvedli ani jedno jméno. Z výsledků v této položce vyplývá, že slovo vědec spojeno s představou muže, a to i případě, že je v zadání otázky uvedeno, aby napsali vědce i vědkyně. V položce *muži* uvedli Dominika Haška, J. V. Stalina, V. I. Lenina, Izaaka Newtona a Antonína Panenku. Napsali osobnosti české i světové, nežijící i žijící. V případě Dominika Haška a Antonína Panenky se jedná o české sportovce. Můžeme tedy říci, že sport obecně je chlapcům blízký. V položce *ženy* uvedli jedenkrát Johanku z Arku, Pamelu Anderson, Dolly Buster a mámu. Výsledek v této položce je velmi zajímavý a různorodý. Na jedné straně stojí vyzývavé ženy se silně erotickým nábojem a na druhé straně stojí ženy s akcentem lásky, úcty a hrdinství všedního dne.

Dívky i chlapci se v odpovědích shodovali: v položce *politici* uvedli nejčastěji Jiřího Čunka, Jiřího Paroubka, Baracka Obamu a Miloše Zemana. Neshodli se ani jednou v položce *politicky*, protože chlapci neuvedli ani jednu. V položce *herci* se shodli u Antonio Banderase, který splňuje dívčí idol i svalnatého akčního hrdinu. Neshodli se ani jednou v položce *herečky*. Chlapci psali herečky působící v oblasti erotiky. V položce *zpěváci* uvedli Karla Gotta. V položce *zpěvačky* se shodli u Evy Farne a Heleny Zetové. V položce *vědci* se shodli u Alberta Einsteina, Františka Křižíka, bratřanců Veverkových, Izaaka Newtona a Alfreda Nobela. Neshodli se v položce *vědkyně*, protože chlapci a dívky nevedli ani jedno jméno vědkyně. Z výsledků v této položce jednoznačně vyplývá, že slovo vědec je spojeno s představou muže. V položce *muži* uvedli V. I. Lenina a J. V. Stalina, tedy jedny z největších diktátorů. Neshodli se ani jednou v položce *ženy*.

Z celkového vyhodnocení úkolu jednoznačně vyplývá, ačkoli v zadání otázek bylo uvedeno, aby žáci a žákyně uváděli jména obou pohlaví, že převládají u pracovních profesí představy spojené s obrazem muže. Nejvíce je výsledek patrný u položky *vědec - vědkyně*, ve které neuvedli ani jedno ženské jméno.

DÍVKY		
úkol	odpovědi	počet
1. Napište jména politiků, které považujete za slavné či významné.	MUŽI 1. Jiří Paroubek 2. Jiří Čunek 3. Mirek Topolánek 4. Martin Tesařík 5. Miloš Zeman 6. T. G. Masaryk 7. Barack Obama 8. Václav Klaus 9. Pavel Bém 10. Stanislav Gross 11. David Rath ŽENY	11 7 7 3 2 1 1 1 1 1 1 1 1 0
2. Napište jména herců, které považujete za slavné či významné.	MUŽI 1. Brad Pitt 2. Johnny Depp 3. Daniel Radcliffe 4. Eddie Murphy 5. Vlasta Burian 6. Zac Effron 7. Václav Vydra 8. Eminem 9. Ben Affleck 10. Sylvester Stalone 11. Orlando Bloom ŽENY 12. Angelina Jolie 13. Jiřina Bohdalová 14. Yveta Blanarovičová 15. Hilary Duff 16. Zlata Adamovská 17. Cameron Diaz 18. Daniela Šinkorová 19. Julia Roberts	5 3 2 2 2 1 1 1 1 1 1 1 1 2 1 1 1 1 1 1

<p>3. Napište jména zpěváků, které považujete za slavné či významné.</p>	<p>MUŽI 1. Karel Gott 2. Vašek 3. Michal David 4. Enrique Iglesias 5. Petr Kolář 6. Marek Ztracený 7. Eminem ŽENY 8. Eva 9. Madonna 10. Katty Perry 11. Dáda Patrasová 12. Helena Zetřová 13. Eva Farna 14. Riahna 15. Britney Spears</p>	<p>9 3 1 1 1 1 1 4 3 2 2 1 1 1 1</p>
<p>4. Napište jména vědců, které považujete za významné či slavné.</p>	<p>MUŽI 1. A. Einstein 2. Bratřenci Veverkové 3. A. Celsius 4. I. Newton 5. B. Pascal 6. F. Křížík 7. J. P. Joule 8. K. F. Braun 9. A. Nobel ŽENY</p>	<p>6 5 3 2 2 2 1 1 1 0</p>
<p>5. Napište jména lidí, kteří byli podle vašeho názoru důležití v historii.</p>	<p>MUŽI 1. Karel IV. 2. T. G. Masaryk 3. Jan Hus 4. I. Newton 5. V. Burian 6. Jiří z Poděbrad 7. J. A. Komenský 8. V. I. Lenin 9. A. Hitler ŽENY 10. Marie Terezie 11. Anežka Česká</p>	<p>7 4 3 1 1 1 1 1 1 3 1</p>
<p>Součet jmen</p>		<p>MUŽI 116 ŽENY 28</p>
<p>CELKEM</p>		<p>143</p>

CHLAPCI		
úkol	odpovědi	počet
1. Napište jména politiků, které považujete za slavné či významné.	MUŽI 1. Jiří Paroubek 2. Jiří Čunek 3. Mirek Topolánek 4. Miloš Zeman ŽENY	7 6 5 1 0
2. Napište jména herců, které považujete za slavné či významné.	MUŽI 1. Brad Pitt 2. Pavel Rychlý 3. Michal Suchánek 4. Richard Genzer 5. Johny Depp 6. Vlasta Burian 7. Eminem 8. Curtis Jackson ŽENY 9. Dolly Buster 10. Julia Roberts 11. Angelina Jolie 12. Lucka Vondráčková 13. Jiřina Bohdalová 14. Pamela Anderson	2 1 1 1 1 1 1 1 2 1 1 1 1 1
3. Napište jména zpěváků, které považujete za slavné či významné.	MUŽI 1. Karel Gott 2. Vašek 3. Jaromír Nohavica ŽENY 4. Lucie Bílá 5. Marie Rottrová 6. Madonna 7. Aneta Langerová 8. Rihanna 9. Avril Lavigne 10. Eva	4 1 1 2 1 1 1 1 1 1
4. Napište jména vědců, které považujete za významné či slavné.	MUŽI 1. A. Einstein 2. A. Nobel 3. I. Newton 4. Galileo Galilei ŽENY	3 2 1 1 0

5. Napište jména lidí, kteří byli podle vašeho názoru důležití v historii.	MUŽI		
	1. Karel IV.		2
	2. V. I. Lenin		2
	3. J. A. Gagarin		1
	4. Jan Hus		1
	5. Jan Žižka		1
	6. Václav IV.		1
	7. T. G. Masaryk		1
	8. A. Hitler		1
	9. J. V. Stalin		1
	ŽENY		
	10. Marie Terezie		1
Součet jmen		MUŽI	52
		ŽENY	16
CELKEM			68

SHODNÉ ODPOVĚDI U DÍVEK A CHLAPCŮ		
úkol	odpovědi	počet
1. Napište jména politiků, které považujete za slavné či významné.	MUŽI	
	1. Jiří Paroubek	18
	2. Jiří Čunek	13
	3. Mirek Topolánek	12
	4. Miloš Zeman	2
2. Napište jména herců, které považujete za slavné či významné.	MUŽI	
	1. Brad Pitt	7
	2. Johny Depp	4
	3. Vlasta Burian	3
	4. Eminem	2
	ŽENY	
	5. Angelina Jolie	3
6. Jiřina Bohdalová	1	
7. Julia Roberts	1	

3. Napište jména zpěváků, které považujete za slavné či významné.	MUŽI 1. Karel Gott 2. Vašek ŽENY 3. Eva 4. Madonna 5. Rihanna	13 4 5 4 2
4. Napište jména vědců, které považujete za významné či slavné.	MUŽI 1. A. Einstein 2. I. Newton 3. A. Nobel	9 4 3
5. Napište jména lidí, kteří byli podle vašeho názoru důležití v historii.	MUŽI 1. Karel IV. 2. T. G. Masaryk 3. Jan Hus 4. V. I. Lenin 5. Adolf Hitler 6. J. V. Stalin ŽENY 7. Marie Terezie	9 5 4 3 2 2 4
Součet jmen		MUŽI 74 ŽENY 20
CELKEM		94

Do vyhodnocení jsem nepočítala odpovědi, kdy do položky zpěváci a zpěvačky psali žáci hudební skupiny, protože to nebylo v zadání aktivity. Žákyně vymysleli celkem sto čtyřicet tři jmen - z toho sto šestnáct mužských a dvacet osm ženských. Žáci vymysleli celkem šedesát osm jmen - z toho padesát dva mužských a šestnáct ženských. Ve společném vyhodnocení vymysleli celkem devadesát čtyři jmen - z toho sedmdesát čtyři mužských a dvacet ženských. U žáků i žákyň tak jednoznačně převládla mužská jména. U položky *vědkyně* žáci ani žákyně neuvedli ani jedno ženské jméno české nebo zahraniční vědkyně.

Dívky v položce *politici* nejčastěji uváděly Jiřího Paroubka, Jiřího Čunka a Mirka Topolánka. Neuvedly ani jednu političku. Z výsledků v této položce vyplývá, že dívky si při vyslovení generické podoby slova politici spojí jen s představou muže, nikoli ženy - političky. V položce *herci* uvedly muže a ženy. Ve větším poměru uváděly muže - herce. Z výsledků tedy vyplývá, že si

při vyslovení slova herci představí obraz muže i ženy. Uvedly nejčastěji Brada Pitta, Johnyho Deppa, Daniela Radcliffea, Eddie Murphyho a Vlastu Buriana. Z žen uvedly nejčastěji Angelinu Jolie. Dále Jiřinu Bohdalovou, Yvettu Blanarovičovou, Hilary Duff, Zlatu Adamovskou, Cameron Diaz, Danielu Šinkorovou a Julii Roberts. V položce *zpěváci* uvedly muže i ženy. Ve větší poměru uváděly ženy - zpěvačky. Z výsledků v této položce vyplývá, že si žákyně při vyslovení slova zpěváci představí obraz obou pohlaví. V tomto případě bylo dokonce žen - zpěvaček více než mužů - zpěváků. Ze zpěváků uváděly nejčastěji Karla Gotta a Vaška. Ze zpěvaček uvedly nejčastěji Evu, Madonnu, Katty Perry a Dádu Patrasovou. V položce *vědci* uvedli pouze muže. Z výsledků v této položce vyplývá, že si dívky při vyslovení generické podoby slova vědci představí jen obraz muže. Uvedly nejčastěji Alberta Einsteina, bratrance Veverkovi, Anderse Celsia, Izaaka Newtona, Blaise Pascala a Františka Křižíka. V položce *lidi* uvedly muže i ženy. Z výsledků v této položce ale vyplývá, že si při vyslovení slova lidi představí spíše obraz muže. Uvedly nejčastěji Karla IV., T. G. Masaryka a Jana Husa. Z žen uvedly nejčastěji Marii Terezii.

Chlapci v položce *politici* uvedli jen muže - politiky. Z výsledků této položky tedy vyplývá, že se při vyslovení generické podoby slova politici představí jen obraz muže. Uvedli nejčastěji Jiřího Paroubka, Jiřího Čunka a Mirka Topolánka. V položce *herci* uvedli muže i ženy. Z výsledků této aktivity vyplývá, že si při vyslovení slova herci představí obra muže i ženy. Nejčastěji uvedli Brada Pitta. Z žen uvedli nejčastěji Dolly Buster, dále Julii Roberts, Angelinu Jolie, Lucku Vondráčkovou, Jiřinu Bohdalovou, Pamelu Anderson. V této položce se objevily sexappeal herečky, které vzbuzují v chlapcích určité zalíbení - to souvisí s jejich pubertálním vývojem, i herečky ztvárňující převážně charakterní role. V položce *zpěváci* uvedli muže i ženy. Z výsledků této položky tedy vyplývá, že si žáci při vyslovení generické podoby slova představí obě pohlaví. V tomto případě dokonce více žen než mužů. Z mužů uvedli nejčastěji Karla Gotta, dále Vaška a Jaromíra Nohavicu. Z žen uvedli nejčastěji Lucii Bílou, dále Marii Rottrovou, Madonnu, Anetu Langerovou, Rihannu, Avril Lavigne a Evu. V položce *vědci* uvedli jen muže. Z výsledků této položky vyplývá, že si při vyslovení generické podoby slova, představí jen

obraz muže. Uvedli nejčastěji Alberta Einsteina, Izaaka Newtona a Alberta Nobela. V položce *lidi* uvedli muže a jednu ženu. Z výsledků této položky, že si pod slovem *lidi* představí spíše muže než ženy. Uvedli nejčastěji Karla IV., T. G. Masaryka, Jana Husa, V. I. Lenina, Adolfa Hitlera a J. V. Stalina. Z žen uvedli na prvním místě stejně jako dívky Marii Terezii.

Dívky a chlapci se v odpovědích shodovali: v položce *politici* uvedli jen muže. Nejčastěji uvedli Jiřího Paroubka, Jiřího Čunka a Mirka Topolánka. Z výsledků této aktivity vyplývá, že si při vyslovení generické podoby slova představí jen obraz muže. V položce *herci* uvedli muže i ženy. Z mužů uvedli nejčastěji Brada Pitta, Johny Deppa, Vlastu Buriana a Eminema. U výsledku této aktivity je zajímavé, že se mezi americkými současnými herci prosadil český již nežijící herec Vlasta Burian. Z žen uvedli nejčastěji Angelinu Jolie, dále Jiřinu Bohdalovou a Julii Roberts. Z vyhodnocení v této položce vyplývá, že si při vyslovení generické podoby slova představí obě pohlaví. V položce *zpěváci* uvedli muže i ženy. Z mužů uvedli Karla Gotta a Vaška. Z žen uvedli nejčastěji Evu, Madonnu a Rihannu. Z vyhodnocení v této položce vyplývá, že si při generické podobě slova muže i ženu, v tomto případě víc žen. V položce *vědci* uvedli jen muže. Uvedli nejčastěji Alberta Einsteina, Izaaka Newtona a Alfreda Nobela. Z výsledků této položky tedy vyplývá, že si při vyslovení generické podoby slova představí jen obraz muže. V položce *lidi* uvedli muže i ženy. Poměr mužů je oproti ženám větší. Z mužů nejčastěji uvedli Karla IV., T. G. Masaryka, Jana Husa, V. I. Lenina, Adolfa Hitlera a J. V. Stalina. Z žen uvedli nejčastěji Marii Terezii. Z výsledků této položky vyplývá, že si při vyslovení slova *lidi* představí spíše obraz muže než ženy.

Z celkového vyhodnocení úkolu jednoznačně vyplývá, že u žáků i žákyň převládají u generické podoby podstatného jména - u pracovních profesí představy spojené s obrazem muže. Nejvíce je tento výsledek patrný u položky *vědci a politici*, ve kterých neuvedli ani jedno ženské jméno. Jen u položky *zpěváci* uváděli muže i ženy. V tomto případě uváděli dokonce více žen než mužů. V položce *lidi*, která je neutrální a nenavádí k jednomu nebo druhému pohlaví, si žáci i žákyň představí spíše obraz muže než ženy.

II. AKTIVITA “JAZYKOVÉ STEREOTYPY A KLIŠÉ”³⁹

Tato aktivita by měla vést ke zjištění, jestli si žáci uvědomují, že zautomatizované užívání ustálených frází a obrátů může do jisté míry zkreslovat náš pohled na realitu. Takové jazykové generalizace mohou ovlivňovat i náš pohled na sociální realitu, naše názory, postoje ale i chování vůči druhým lidem, kteří vykazují jeden společný, často zvnějšku lehce pozorovatelný znak. Podílejí se i na tom, že se v našem jednání dopouštíme nepřímého omezování druhých osob, které ale neodpovídají určitým očekávaným charakteristikám. Tím na ně i nevědomě vyvíjíme sociální tlak.

Aktivita je určena pro použití na druhém stupni základních škol i středních školách v běžně velkých třídách. K práci jsem použila kopie pracovních listů pro každého žáka. Čas na vypracování aktivity byl patnáct minut. Úkol vypracovalo dvanáct žáků - z toho šest dívek a šest chlapců.

Každému žákovi jsem rozdala kopii pracovního listu. Jejich úkolem bylo zvolit si určitý výrok a odpovědět k němu na uvedené otázky. Toto zadání jsem upravila - žáci se mohou vyjádřit ke všem uvedeným výrokům. Na vyplnění pracovního listu jsem nechala prostor přibližně patnáct minut. Poté jsem kopie pracovních listů vybrala a vyhodnotila odpovědi.

³⁹ SMETÁČKOVÁ, I. *Gender ve škole*. Praha: Otevřená společnost, 2005. ISBN 80-903331.s. 156.

PRACOVNÍ LIST - "JAZYKOVÉ STEREOTYPY A KLIŠÉ"

Přečti si následující výroky. Vyber si jeden z nich a odpověz na otázky, které jsou uvedené pod seznamem výroků. Výrok, ke kterému se vztahuje tvoje odpověď, zakroužkuj.

Seznam výroků:

Běda mužům, kterým žena vládne!

Chlapi nepláčou!

Za vším hledej ženu!

Kam ani čert nemůže, nastrčí ženu.

Nebud' baba!

Muž je hlavou rodiny a žena krkem, který hlavou hýbe.

Žena je strážkyně rodinného krbu.

Muž je lovec.

Otázky:

a) Jaký je podle tvého názoru význam daného výroku? Co znamená?

b) V jakých situacích můžeme daný výrok slyšet?

c) Jak pravděpodobně výrok vzniknul?

d) Odpovídá podle tvého názoru výrok skutečnosti? Je pravdivý, nebo nepravdivý? Může se podle tvého názoru výrok někoho dotknout, je proti někomu namířen?

VYHODNOCENÍ AKTIVITY "JAZYKOVÉ STEREOTYPY A KLIŠÉ":

Při vyhodnocování aktivity jsem zohlednila výběr výroku. Hodnotila jsem kategorii ztotožnění s výrokem - jestli s ním žáci a žákyně souhlasí nebo souhlasí, pochopení významu a smyslu výroku a jestli žáci zohledňují stereotypy.

Aktivitu vypracovalo dvanáct žáků - z toho šest dívek a šest chlapců.

DÍVKY				
VÝROK:	Počet - výběr výroků	Kategorie ztotožnění	Pochopení významu	Zohlednění stereotypu
1. <i>Běda mužům, kterým žena vládne!</i>	1	NE	ANO	NE
2. <i>Chlapi nepláčou!</i>	2	NE NE	ANO ANO	NE NE
3. <i>Za vším hledej ženu.</i>	0	-----	-----	-----
4. <i>Kam ani čert nemůže, nastrčí ženu.</i>	0	-----	-----	-----
5. <i>Nebud' baba!</i>	3	ANO ANO ANO	ANO ANO ANO	ANO ANO ANO
6. <i>Muž je hlavou rodiny a žena krkem, který hlavou hýbe.</i>	0	-----	-----	-----
7. <i>Žena je strážkyní rodinného krbu.</i>	0	-----	-----	-----
8. <i>Muž je lovec.</i>	0	-----	-----	-----

Dívky si nejvíce vybíraly výrok *Nebud' baba!* - tři dívky, dvě dívky si vybraly výrok *Chlapi nepláčou!* a jedna dívka si vybrala výrok *Běda mužům, kterým žena vládne!* Všechny dívky pochopily význam výroků, v případech výroků: *Běda mužům, kterým žena vládne!* a *Chlapi nepláčou!* se s výrokem neztotožnily a nezohlednily stereotypní obraz, který se k němu váže. Dívky, které si vybraly výrok: *Nebud' baba!* výroku porozuměly, ztotožnily se s ním a zohlednily tak stereotypní představu, která se k němu váže.

Z vyhodnocení aktivity vyplývá, že dívky se v padesáti procentech neztotožňují se stereotypní představou výroků, která se k nim váže.

CHLAPCI				
VÝROK:	Počet - výběr výroku	Kategorie ztotožnění	Pochopení významu	Zohlednění stereotypu
<i>1. Běda mužům, kterým žena vládne!</i>	0	-----	-----	-----
<i>2. Chlapi nepláčou!</i>	1	NE	ANO	NE
<i>3. Za vším hledej ženu.</i>	1	ANO	ANO	ANO
<i>4. Kam ani čert nemůže, nastrčí ženu.</i>	0	-----	-----	-----
<i>5. Nebud' baba!</i>	0	-----	-----	-----
<i>6. Muž je hlavou rodiny a žena krkem, který hlavou hýbe.</i>	3	ANO ANO ANO	ANO ANO NE	ANO ANO ANO
<i>7. Žena je strážkyní rodinného krbu.</i>	0	-----	-----	-----
<i>8. Muž je lovec.</i>	1	ANO	ANO	ANO

Tři chlapci si vybrali výrok: *Muž je hlavou rodiny a žena krkem, který hlavou hýbe.* Všichni se ztotožnili s výrokem. Jeden chlapec nepochopil význam výroku. Odpověděl na otázku takto: *“že muž je hlava rodiny, je důležitější než žena.”* Všichni zohlednili stereotypní představu, která se k výroků váže.

Jeden chlapec si vybral výrok: *Chlapi nepláčou!* Pochopil význam výroku, neztotožnil se s jeho obsahem a nezohlednil stereotypní představu, která se k němu váže.

Jeden chlapec si vybral výrok: *Za vším hledej ženu.* Pochopil význam výroku,, ztotožnil se s jeho obsahem zohlednil stereotypní představu, která se k výroku váže.

Jeden chlapec si vybral výrok: *Muž je lovec.* Pochopil význam výroku, ztotožnil se s jeho obsahem a zohlednil stereotypní představu, která se k

němu váže.

Z vyhodnocení aktivity vyplývá, že chlapci zohledňují z devadesáti procent stereotypní představu, které se vážou k jednotlivým výroky.

DÍVKY A CHLAPCI	Počet - shoda výběru výroku	Kategorie ztotožnění	Pochopení významu	Zohlednění stereotypu
VÝROK:				
<i>Chlapi nepláčou!</i>	3	NE NE NE	ANO ANO ANO	NE NE NE

Z dvanácti žáků, kteří aktivitu vypracovali, se shodli tři žáci - dvě dívky a jeden chlapec na výroku: *Chlapi nepláčou!* Všichni výroku porozuměli, neztotožnili se s jeho obsahem a nezohlednili stereotypní představu, která se k němu váže.

III. AKTIVITA “KDO A JAK TVOŘÍ VĚDECKÉ PRAVDY?”⁴⁰

Cílem této aktivity je uvědomění si, že jazyk a jeho přenesená vyjádření, která se běžně používají, nejsou neutrální, ale citově zabarvená. Můžou často přímo nebo zprostředkovaně stavět na genderových stereotypch. Naše používání jazyka ovlivňuje vnímání, hodnocení a přemýšlení. Aktivita poukazuje na to, že věda byla založena jako oblast realizace mužů. Citáty je vhodné vnímat v rámci současného pojetí vztahů mezi muži a ženami.

Aktivita je vhodná pro poslední ročníky základních škol, ale je možné ji použít i pro studenty středních škol. K práci jsem si připravila kopie pracovních listů pro všechny žáky a žákyně. Čas na zpracování úkolu byl patnáct minut. Aktivitu jsme použila ve dvou smíšených třídách, ve kterých bylo celkem třicet jedna žáků - z toho jedenáct chlapců a dvacet jedna dívek.

Žákům jsem rozdala kopie pracovních listů. Na pracovních listech byly napsané parafrázované citáty, které byly použity v různých souvislostech, například v dějinách vědy při popisu výzkumu a jejich objevů. Vyzvala jsem žáky, aby si text pozorně přečetli a pokusili se stručně vyjádřit, co je podstatou jednotlivých citátů. Měli by si také představit, kdo mohl daný citát vymyslet - jestli žena nebo muž a jak by mohl vyznít, kdyby ho vyslovila osoba opačného pohlaví. Někteří tvořivější se mohli pokusit o přeformulování citátu tak, aby jeho obsah zůstal zachován, ale vyhnuli se příměru žen a mužů.

Tato aktivita dělala žákům největší problémy a v praxi se mi neosvědčila. Musela jsem jim dávat naváděcí instrukce (například: líbí se ti tento citát; přemýšlej, kdo ho asi mohl napsat - muž nebo žena), aby byli schopni odpovědět. Pravděpodobně z důvodu obtížnosti aktivity se proto někteří při vyplňování pracovního listu omezili na odpovědi: žena x muž, líbí x nelíbí. Jen někteří se pokusili výrok přeformulovat tak, aby jeho podstata zůstala zachována, ale nepoužíval se příměr žen a mužů.

⁴⁰ SMETÁČKOVÁ, I. *Gender ve škole*. Praha: Otevřená společnost, 2005. ISBN 80-903331.s. 090.

PRACOVNÍ LIST - "KDO A JAK TVOŘÍ VĚDECKÉ PRAVDY?"

Přečti si následující tři výroky. Zamysli se nad jejich významem. Kdo, kdy a proč pravděpodobně tyto výroky mohl vyslovit? Pokus se výroky přeformulovat tak, aby zůstala zachována jejich podstata, ale nepoužívaly příměr vztahu žen a mužů.

"Příroda jen jako žena. Musíme si ji podrobit."

"Lidské vědecké snažení připomíná dobývání ženy. Nejprve odolává, ale jakmile zjistíme její slabá místa, podlehne."

"Stejně jako se muž nenechá odradit prvním ne, které slyší od ženy, tak by se vědec neměl nechat odradit prvními výzkumnými neúspěchy."

VYHODNOCENÍ AKTIVITY “KDO A JAK TVOŘÍ VĚDECKÉ PRAVDY”:

Aktivitu vypracovalo třicet jedna žáků - z toho jedenáct chlapců a dvacet jedna dívek. V položce: *Kdo ho vymyslel* označují písmena M - muž a Ž - žena. V položce: *Líbí ANO x NELÍBÍ NE* označují písmena A - ANO, N - NE.

DÍVKY				
VÝROK:	Počet - výběr u výroku	Kdo ho vymyslel M x Ž	Líbí ANO x nelíbí NE	Přeformulování výroku
1. <i>Příroda je jako žena. Musíme si ji podrobit.</i>	19	16 x 0	2 x 3	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Příroda je nevyzpytatelná.</i> - <i>Příroda je jako území. Musíme si ji podrobit.</i> - <i>Příroda je jako kyselina, musíme se ji podrobit.</i> - <i>Příroda je jako pes. Musíš ho naučit povelům.</i> - <i>Přírodu si musíme podrobit.</i> - <i>Příroda je jako život o závoj.</i> - <i>Příroda je jako oheň, musíme si ho podrobit.</i> - <i>Příroda je matka země.</i> - <i>Příroda je skořápka od vajíčka.</i> - <i>Příroda je jako zub, když se něj nestaráš, tak žloutne.</i> - <i>Příroda je jako počasí, musíme se ji podrobit.</i>

<p>2. <i>Lidské vědecké snažení připomíná dobývání ženy. Nejprve odolává, ale jakmile zjistíme její slabá místa, podlehne.</i></p>	7	10 x 1	3 x 2	<ul style="list-style-type: none"> - Když vědci něco nešlo, ale pak na to přišel. - Muži pořád zkouší, než někdo podlehne. - Něco nešlo, teď to jde. - Lidské snažení připomíná dobývání hradu.
<p>3. <i>Stejně jako se muž nenechá odradit prvním ne, které slyší od ženy, tak by se vědec neměl nechat odradit prvními výzkumnými neúspěchy.</i></p>	6	0 x 10	3 x 2	<ul style="list-style-type: none"> - Chlapi se rychle vzdají při práci, ale u žen nikoliv. - Stejně jako se bouře nenechá odradit prvním ne, které slyší od oblohy, tak by se neúspěchy vědec neměl nechat odradit prvními výzkumy.

Výrok: *“Příroda je jako žena. Musíme si ji podrobit.”*, si vybralo devatenáct dívek. V šestnácti případech se shodly v tom, že výrok vymyslel muž, v nulovém případě žena.

Výrok: *Lidské snažení připomíná dobývání ženy. Nejprve odolává, ale jakmile zjistíme její slabá místa, podlehne.*, si vybralo sedm dívek. Deset dívek napsalo, že výrok myslel muž. Jedna dívka napsala, že ho vymyslel muž.

Výrok: *Stejně jako se muž nenechá odradit prvním ne, které slyší od ženy, tak by se vědec neměl nechat odradit prvními výzkumnými neúspěchy.*, si vybralo šest dívek. Žádná dívka nenapsala, že ho vymyslel muž. Deset dívek napsalo, že ho vymyslela žena.

V položce: *Kdo ho vymyslel M x Ž* jsem nehodnotila deset odpovědí, protože deset dívek neodpovědělo.

V položce: *Líbí ANO x nelíbí NE* jsem nehodnotila patnáct odpovědí, protože patnáct dívek neodpovědělo.

CHLAPCI				
VÝROK:	Počet - výběru výroku	Kdo ho vymyslel M x Ž	Líbí ANO x nelíbí NE	Přeformulování výroku
1. <i>Příroda je jako žena. Musíme si ji podrobit.</i>	5	1 x 4	0 x 1	- <i>Příroda je přizpůsobivá a musíme se jí přizpůsobit.</i> - <i>Příroda je hodně rozmazlená.</i> - <i>Žena má vždy přednost.</i> - <i>Příroda je jako obloha.</i>
2. <i>Lidské vědecké snažení připomíná dobývání ženy. Nejprve odolává, ale jakmile zjistíme její slabá místa, podlehně.</i>	1	4 x 1	1 x 0	-----
3. <i>Stejně jako se muž nenechá odradit prvním ne, které slyší od ženy, tak by se vědec neměl nechat odradit prvními výzkumnými neúspěchy.</i>	1	4 x 0	1 x 1	- <i>Když se něco nepovede, tak ať to kouší dál.</i> - <i>Příroda je jako papoušek, jen ho musíme naučit mluvit.</i>

Výrok: *Příroda je jako žena. Musíme si ji podrobit.*, si vybralo pět chlapců. Jeden chlapec uvedl, že ho vymyslel muž. Čtyři chlapci uvedli, že ho vymyslela žena. Ani jeden chlapec neuvedl, že se mu výrok líbí. Jeden chlapec napsal, že se mu výrok nelíbí.

Výrok: *Lidské vědecké snažení připomíná dobývání ženy. Nejprve odolává, ale jakmile zjistíme její slabá místa, podlehně.*, si vybral jeden chlapec,. Čtyři chlapci uvedli, že výrok vymyslel muž a jeden chlapec uvedl, že ho vymyslela žena.

Výrok: *Stejně jako se muž nenechá odradit prvním ne, které slyší od ženy, tak*

by se vědec neměl nechat odradit prvními výzkumnými neúspěchy., si vybral jeden chlapec. Čtyři chlapci napsali, že výrok vymyslel muž a žádný chlapec nenapsal, že ho vymyslela žena. Jeden chlapec uvedl, že se mu líbí a jeden uvedl, že se mu nelíbí.

V položce: *Kdo ho vymyslel M x Ž* jsem nehodnotila šest odpovědí, protože šest chlapců neodpovědělo.

V položce: *Líbí ANO x nelíbí NE* jsem nehodnotila jedenáct odpovědí, protože jedenáct chlapců neodpovědělo.

SROVNÁNÍ ODPOVĚDÍ DÍVEK A CHLAPCŮ:

V položce: *Kdo ho vymyslel M x Ž* dívky a chlapci k výrokům odpovídali takto:

Příroda je jako žena. Musíme si ji podrobit.

Dívky s převahou uvedli, že výrok vymyslel muž v deseti případech a žádná dívka neuvedla, že výrok vymyslela žena. Chlapci naopak s převahou uvedli, že výrok vymyslela žena ve čtyřech případech. Jeden chlapec napsal, že výrok vymyslela žena. Dívky se s chlapci neshodli.

Lidské vědecké snažení připomíná dobývání ženy. Nejprve odolává, ale jakmile zjistíme její slabá místa, podlehne.

Dívky s převahou uvedly, že výrok vymyslel muž - v deseti případech. Jedna dívka uvedla, že výrok vymyslela žena. Chlapci s převahou uvedli, že výrok vymyslel muž - čtyři případy. Jeden chlapec uvedl, že výrok vymyslela žena. Dívky se s chlapci shodli.

Stejně jako se muž nenechá odradit prvními ne, které slyší od ženy, tak by se vědec neměl nechat odradit prvními výzkumnými neúspěchy.

Dívky s převahou uvedly, že výrok vymyslela žena - deset případů. Žádná dívka neuvedla, že výrok vymyslel muž. Všichni chlapci uvedli, že výrok vymyslel muž. Žádný chlapec nenapsal, že výrok vymyslela žena. Dívky se s chlapci neshodli.

V položce: *Líbí ANO x nelíbí NE* dívky a chlapci k výrokům odpovídali takto:

Příroda je jako žena. Musíme si ji podrobit.

Dvě dívky napsaly, že se jim výrok líbí. Tři dívky napsaly, že se jim výrok nelíbí. Žádný chlapec nenapsal, že se mu výrok líbí. Jeden chlapec napsal, že se mu výrok líbí. Dívky se s chlapci shodli, že se jim výrok nelíbí.

Lidské vědecké snažení připomíná dobývání ženy. Nejprve odolává, ale jakmile zjistíme její slabá místa, podlehne.

Tři dívky napsaly, že se jim výrok líbí. Dvě dívky napsaly, že se jim výrok nelíbí. Jeden chlapec uvedl, že se mu výrok líbí. Žádný chlapec neuvedl, že se mu výrok nelíbí. Dívky se s chlapci shodli, že se jim výrok líbí.

Stejně jako se muž nenechá odradit prvním ne, které slyší od ženy, tak by se vědec neměl nechat odradit prvními výzkumnými neúspěchy.

Tři dívky napsaly, že se jim výrok líbí. Dvě dívky napsaly, že se jim výrok nelíbí. Jeden chlapec uvedl, že se mu výrok líbí a jeden chlapec uvedl, že se mu nelíbí. Dívky se s chlapci shodli, že se jim výrok líbí.

CHLAPCI A DÍVKY			
VÝROK:	Počet - shoda výběru výroku	Kdo ho vymyslel M x Ž	Líbí ANO x nelíbí NE
1. <i>Příroda je jako žena. Musíme si ji podrobit.</i>	24	17 x 4	2 x 4
2. <i>Lidské vědecké snažení připomíná dobývání ženy. Nejprve odolává, ale jakmile zjistíme její slabá místa, podlehne.</i>	8	14 x 2	4 x 2
3. <i>Stejně jako se muž nenechá odradit prvním ne, které slyší od ženy, tak by se vědec neměl nechat odradit prvními výzkumnými neúspěchy.</i>	7	4 x 10	4 x 3

Výrok: *Příroda je jako žena. Musíme si ji podrobit.*, si vybralo nejvíce žáků - celkem dvacet čtyři žáků. Sedmnáct žáků napsalo, že výrok vymyslel muž. Čtyři žáci napsali, že výrok vymyslela žena. Dva žáci napsali, že se jim výrok líbí a čtyři žáci uvedli, že se jim výrok nelíbí.

Výrok: *Lidské vědecké snažení připomíná dobývání ženy. Nejprve odolává, ale jakmile zjistíme její slabá místa, podlehne.*, si vybralo osm žáků. Čtrnáct žáků uvedlo, že výrok vymyslel muž. Dva žáci napsali, že výrok vymyslela žena. Čtyři žáci napsali, že se jim výrok líbí a dva žáci uvedli, že se jim nelíbí.

Výrok: *Příroda je jako žena. Musíme si ji podrobit.*, si vybralo sedm žáků. Čtyři žáci napsali, že výrok vymyslel muž. Deset žáků uvedlo, že výrok vymyslela žena. Čtyři žáci uvedli, že se jim výrok líbí. Tři žáci napsali, že se jim výrok nelíbí.

IV. AKTIVITA “VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ”⁴¹

Cílem této aktivity je uvědomění si důsledků genderových stereotypů v organizaci a vedení médií. Záměrem je také poskytnout rámcovou představu, jakým způsobem se média podílejí na šíření - podpoře, propagaci - genderových stereotypů. Měla by vést k zamyšlení, do jaké míry zažité představy o ženských a mužských rolích můžou ovlivňovat naše rozhodování nebo hodnocení druhých osob, respektive dát impulz k úvahám o postavení ženy a muže ve společnosti. Aktivita rozvíjí schopnost diskutovat o veřejných záležitostech a vede k rozpoznání negativních stereotypů v nahlížení na roli muže a ženy.

Aktivitu je možné použít na druhém stupni základních škol i na středních školách v běžně velkých třídách. K práci jsem připravila kopie pracovních listů. Rozdělila jsem žáky volným výběrem do skupin, které simulovaly redakce novin s vysvětlením, že rozhodují o tom, koho by vybrali jako vedoucí do rubrik *SPORT*, *ZDRAVÍ*, *AUTO-MOTO*. Do závěrečného kola postoupili tři kandidáti. Rozdělením dvaceti osmi žáků/kyň vzniklo sedm pracovních skupin po čtyřech až šesti žácích. Vznikly smíšené i stejnorodé pracovní skupiny. Každé pracovní skupině jsem rozdala jednu kopii pracovního listu a týmově se museli rozhodnout, kterého nejvhodnější kandidáta vyberou na danou pracovní pozici. Vybraného kandidáta měl tým zakroužkovat. Svá rozhodnutí měli žáci zdůvodnit v zadaných otázkách na pracovních listech. Čas na vypracování aktivity byl patnáct minut.

⁴¹ MIČIENKA, M., JIRÁK, J. a kol. *Základy mediální výchovy*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-315-4. s. 85.

PRACOVNÍ LIST - VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ

Rozhodujete o tom, koho vyberete jako vedoucí rubrik celostátního deníku. Jedná se o rubriky SPORT, ZDRAVÍ, AUTO-MOTO. Do závěrečného výběru postupují tři kandidáti.

SPORT

Tomáš Habart (29 let) Svobodný, bezdětný	Martin Cepek (28 let) ženatý, bezdětný	Kateřina Srnská (31 let) vdaná, jedno dítě
Vyšší odborná škola publicistiky	Fakulta žurnalistiky UK	vyšší odborná škola publicistiky
5 let praxe v deníku Sport	3 roky praxe v redakci zahraničního zpravodajství	6 let praxe ve sportovní rubrice deníku Právo
Publikace na téma ragby, NHL, baseball	externí hlasatel mezinárodní rozhlasové stanice	2 roky externí reportérka sportovní televize
Závodně hraje ragby	rekreačně hraje hokej	závodně hraje squash

ZDRAVÍ

Jan Buriánek (37 let) (32 let) Ženatý, dvě děti	Marie Uhlířová (35 let) vdaná, tři děti	Václava Zemanová rozvedená, dvě děti
lékařská fakulta	lékařská fakulta	Střední zdravotnická škola
7 let konzultant v poradně pro zdravou výživu	5 let specialista na zdravou výživu	v současné době studium Lékařské fakulty
Člen mezinárodní asociace pro zdravou výživu	vlastní internetová poradna pro obezitu	10 let praxe zdravotní sestry na metabolickém oddělení
Spolupráce na TV programu o životním stylu	mezinárodní studium zdravé výživy	četba literatury o zdravé výživě a životním stylu

AUTO MOTO

Ondřej Lochman (32 let) Veronika Venclová (32 let) Jan Kotrbáček (32 let)

Svobodný, bezdětný	svobodná, bezdětná	rozvedený, bezdětný
Vyučený automechanik	střední odborná škola	vyšší odborná škola technického směru
10 let automechanik v soukromé autodílně	technická konzultantka autobazaru	spolukomentátor motokrosových závodů
Dlouholetý úspěšný automobilový závodník	autorka odborných srovnávacích testů pro motoristické magazíny	články o novinkách ve světě automobilů
Konzultant ČT v oblasti motokrosových soutěží	koníček: landrovery	záliba: Formule 1

OTÁZKY K AKTIVITĚ:

1. *Co bylo hlavním kritériem při výběru vedoucí/ho?*

2. *Co nakonec rozhodlo, jestliže jste váhali mezi dvěma rovnocennými kandidáty?*

3. *Zvažovali jste nějak pohlaví uchazeče? Počet dětí?*

4. *Přemýšleli jste o tom, že do některé redakce by bylo vhodnější vybrat ženu/muže?*

VYHODNOCENÍ AKTIVITY “VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ”:

Aktivitu vypracovalo dvacet osm žáků, volným rozdělením vzniklo sedm pracovních skupin po čtyřech až šesti žácích. Vznikly smíšené i stejnorodé pracovní skupiny. Při vyhodnocování této aktivity jsem musela jeden ze sedmi pracovních listů vyřadit, protože v něm tým zakroužkoval u dvou rubrik dva kandidáty, a ne jednoho, jak bylo uvedeno v zadání úkolu. Jednotliví kandidáti jsou v tabulce *SPORT*, *ZDRAVÍ*, *AUTO-MOTO* označeni písmeny A, B, C. V případě, že si daného kandidáta tým vybral, je označen písmenem X. Jednotlivé kategorie v tabulce ukazují, jestli hrály roli při výběru kandidáta na pracovní pozici v dané rubrice. Jestli hrály roli, jsou označeny jako ANO. V případě, že roli při výběru nehrály jsou označeny jako NE. Grafově jsou hodnoceny jsou odpovědi označené jako ANO.

RUBRIKA *SPORT*

Tomáš Habart - A

Martin Cepek - B

Kateřina Srnská - C

A	B	C	vzdělání	věk	praxe	pohlaví	Rodinný stav	hobby	Počet dětí
X			ANO	NE	NE	NE	ANO	NE	NE
X			ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO
X			ANO	ANO	ANO	NE	ANO	NE	NE
	X		NE	ANO	NE	NE	NE	NE	NE
	X		ANO	NE	NE	ANO	NE	NE	NE
X			ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
4	2	0	5	3	3	2	3	1	2

Pro kandidáta A - muže se rozhodly čtyři skupiny, pro kandidáta B - muže se rozhodly dvě skupiny, pro kandidáta C - ženu se nerozhodla žádná skupina. Na tuto pracovní pozici by žáci vybrali muže.

RUBRIKA ZDRAVÍ

Jan Buriánek - A

Marie Uhlířová - B

Václava Zemanová - C

A	B	C	vzdělání	věk	praxe	pohlaví	Rodinný stav	hobby	Počet dětí
		X	NE	ANO	NE	NE	NE	NE	NE
X			ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
X			ANO	ANO	ANO	NE	ANO	NE	NE
		X	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO
	X		ANO	NE	NE	ANO	NE	NE	NE
	X		ANO	NE	NE	ANO	NE	NE	NE
2	2	2	5	3	3	4	2	2	2

Pro kandidáta A - muže se rozhodly dvě skupiny, pro kandidáta B - ženu se rozhodly dvě skupiny, pro kandidáta C - ženu se rozhodly dvě skupiny. Na tuto pracovní pozici žáci vybrali ženu.

RUBRIKA AUTO - MOTO

Ondřej Lochman - A

Veronika Venelová - B

Jan Kotrbáček - C

A	B	C	vzdělání	věk	praxe	pohlaví	Rodinný stav	hobby	Počet dětí
		X	ANO	NE	ANO	NE	ANO	NE	ANO
		X	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO
X			ANO	NE	NE	NE	NE	NE	NE
X			ANO	NE	NE	NE	NE	NE	NE
		X	NE	ANO	NE	NE	NE	NE	NE
		X	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
2	0	4	5	2	3	1	2	1	1

Pro kandidáta A - muže se rozhodly dvě skupiny, pro kandidáta B - ženu se nerozhodla žádná skupina, pro kandidáta C - muže se rozhodly čtyři skupiny. Na tuto pracovní pozici by žáci vybrali muže.

Z vyhodnocení této aktivity vyplývá, že žáci by pro rubriku SPORT vybrali muže, pro rubriku ZDRAVÍ ženu a pro rubriku AUTO-MOTO muže. Aktivitu můžeme tedy shrnout, že oblast sportu, je spíše spojena s obrazem muže. Oblast zdraví je spojena spíše s obrazem ženy. Oblast automobilů je spojena spíše s obrazem muže. I když měly kandidátky na pracovní pozici v rubrice SPORT a AUTO-MOTO stejnou praxi a kvalifikaci nebo i vyšší než muži, v jejich neprospěch hrály roli diskriminující údaje, například počet dětí nebo rodinný stav.

V. AKTIVITA "CHIRURG"⁴²

V této aktivitě jsem se zaměřila na vnímání slova *chirurg* v kontextu dané situace - příběhu. Aktivita souvisí s přechylováním - nepřechýlenou podobou slova *chirurg*, které je v textu nepříznačné. Cílem je zjistit, jestli žáci umí rozpoznat, že je ve slově *chirurg* obsazen muž i žena. S přechýlenou variantou tohoto slova se v praxi příliš často nesetkáme, snad proto, že to zní trochu krkolomně. Správná přechýlená podoba slova je - chirurgka nebo chirurgyně. Nesprávně přechýlená podoba slova je chirurgička.

Aktivitu je možné použít na druhém stupni základních škol i na středních školách v běžně velkých třídách. K práci jsem připravila kopie pracovních listů. Postup práce jsem z časových důvodů podle zadání upravila a každému žákovi jsem rozdala papír, na kterém byl napsán krátký příběh o chirurgovi. Úkolem žáků bylo vyjádřit vztah chirurga k synovi, tedy identifikovat v něm ženu - matku. Podle doporučeného postupu práce by žáci měli pracovat ve dvojicích. Každá dvojice dostane šest pomíchaných proužků papírů. Jejich úkolem je proužky sestavit tak, aby dávaly smysl. Ty dvojice, které skončí s prací, nesmějí prozradit řešení žákům, kteří si s pořadím vět nevědí rady. Po několika minutách zhodnotíme ve spolupráci se všemi žáky sled vět. Na vypracování aktivity měli žáci čas deset minut. Aktivitu zpracovávalo dvacet dva žáků, z toho jedenáct dívek a jedenáct chlapců.

Tato aktivita jednoduchým a efektivním způsobem nasměruje naše myšlení na problematiku role pohlaví a stereotypů, které těmto rolím přiřazujeme. Ukazuje, že máme tendence vidět a posuzovat svět podle vlastních zkušeností a utvořených představ. Představa, že by žena mohla být chirurgem často není součástí našeho podvědomého a omezeného pohledu na svět. Podstatné je, že omezený pohled neposkytuje dostatečný rámec, ve kterém můžeme pochopit současný a rychle se měnící svět je typický zvyšující se vzájemnou závislostí.

⁴² PIKE, G. A SELBY, D. *Globální výchova*. Praha: Grada, 1994. ISBN 80-85623-98-6. s. 59.

PRACOVNÍ LIST - "CHIRURG"

Dojde k dopravní nehodě.

Nákladní auto porazí muže a jeho syna.

Otec na místě umírá.

Chlapec je převezen do nemocnice.

Chirurg v nemocnici chlapce poznává.

"Můj syn," zoufale naříká, "to je můj syn!"

VYHODNOCENÍ AKTIVITY "CHIRURG":

Aktivitu zpracovávalo dvacet dva žáků, z toho jedenáct dívek a jedenáct chlapců.

dívky		chlapci	
odpovědi	počet	odpovědi	počet
1. Zemřelý otec nebyl otcem syna.	3	1. Chirurg je žena - matka.	3
2. Zemřelý otec byl nevlastním otcem syna.	2	2. Chirurg je otec zemřelého otce.	5
3. Chirurg je otec zemřelého otce.	3	3. Chirurg se spletl.	1
4. Chirurg se spletl.	1	4. Zemřelý otec byl nevlastním otcem syna.	2
5. Jedná se o registrované partnerství.	1		
6. Chirurg je žena - matka.	1		

Dívky ve třech případech odpověděly, že *zemřelý otec nebyl otcem syna*. Ve dvou případech odpověděly, že *zemřelý otec byl nevlastním otcem syna*. Ve třech případech uvedly, že *chirurg je otec zemřelého otce*. Jedna dívka odpověděla, že *se chirurg spletl*. Jedna dívka odpověděla, že *se jedná o registrované partnerství*. Jedna dívka uvedla, že *chirurg je žena - matka*.

Chlapci ve třech případech uvedli, že *chirurg je žena - matka*. Pět chlapců napsalo, že *chirurg je otcem zemřelého otce*. Jeden chlapec uvedl, že *se chirurg spletl*. Dva chlapci odpověděli, že *zemřelý otec byl nevlastním otcem syna*.

Dívky a chlapci - shodné odpovědi	počet	Ostatní odpovědi	počet
1. Chirurg je žena - matka.	4	1. Zemřelý otec nebyl otcem syna.	3
2. Chirurg se spletl.	2	2. Jedná se o registrované partnerství.	1
3. Zemřelý otec byl nevlastním otcem syna.	4		
4. Chirurg je otec zemřelého otce.	7		

Dívky i chlapci se shodli ve svých odpovědích v těchto případech: Čtyři žáci odpověděli, že *chirurg je žena - matka*. Dva žáci uvedli, že *chirurg se spletl*. Čtyři žáci napsali, že *zemřelý otec byl nevlastním otcem syna*. Sedm žáků uvedlo, že *chirurg je otec zemřelého otce*.

Ostatní odpovědi: Tři žákyně napsaly, že *zemřelý otec nebyl otcem syna*. Jedna žákyně uvedla, že se *jedná o registrované partnerství*.

Správná odpověď k této aktivitě je: *chirurg je žena - matka*. Správně odpověděli tři chlapci a jedna dívka. Z dvaceti dvou žáků tak správně odpověděli čtyři žáci.

6. ZÁVĚR

Oblast genderu je u nás zatím nepříliš probádanou a zavedenou oblastí zkoumání. S postupnými změnami lidského myšlení se prosazuje do všech sfér lidského života, kde spolu a vedle sebe pracují a žijí ženy a muži. Specifickou oblast působení tvoří školství. Záleží jen na vyučujících, jakým způsobem se k tomuto způsobu myšlení postaví a začlení ho efektivně do výuky ve všech předmětech tím, že zdůrazní, vynechají nebo upozorní na některé prvky komunikace, oslovování nebo vysvětlování. Gender a jeho vymezení jako sociální rod ho odlišuje od slova rod, který je vnímán v biologickém slova smyslu. Jde o to, aby si žáci a žákyně uvědomili svůj gender, tedy své postavení ženy a muže ve společnosti a nenechali se ovlivnit stereotypními představami, které ve společnosti existují.

Z výsledků sociolingvistického výzkumu můžeme odpovědět na otázky, které jsme si na začátku položili:

- A. jestli žáky ovlivňují jazykové stereotypy a klišé;
- B. jak v praxi identifikují mužský a ženský rod, respektive nepříznakovost mužského rodu;
- C. co a proč ovlivňuje jejich rozhodování při výběru vhodné/ho kandidáta/ky na pracovní pozici (hra na výběrové řízení).

Výsledky výzkumu musíme posuzovat orientačně.

Otázka A. zjišťovala odpovědi prostřednictvím aktivit *“JAZYKOVÉ STEREOTYPY A KLIŠÉ”* a *“KDO A JAK TVOŘÍ VĚDECKÉ PRAVDY?”* Z výsledků aktivit nejednoznačně vyplynulo, že se žáci nechávají jazykovými stereotypy a klišé ovlivňovat. Dívky se s diskriminačními výroky neztotožnily. Naopak chlapci s výroky souhlasili.

Na otázku B. byly zaměřeny aktivity *“DŽAMILA STEHLÍKOVÁ”* a *“CHIRURG”*. Z nich jednoznačně vyplynulo, že se žáci u generických podstatných jmen spíše identifikují s obrazem muže než ženy.

Aktivita *“VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ”* prokázala, že žáci by dali při výběru na pracovní pozici přednost mužům před ženami. A to i v případě, že ženy mají stejnou nebo vyšší kvalifikaci i praxi než muži. V neprospěch ženy vypovídaly údaje typu počet dětí nebo rodinný stav.

Výzkum ukázal orientační výsledek, že mužský rod je frekventovanější než ženský rod. Záleží tedy na vyučujících, co a jak ve vyučovacích hodinách změnit tak, aby se žáci naučili myslet genderově otevřeněji. V praktické rovině to tedy znamená, aby ženy i muže po pracovní kvalifikační stránce posuzovali stejně, nemysleli na úrovni stereotypů a klišé a v jazykové rovině šli více do hloubky daného slova, ve kterém může být zakódován obraz muže i ženy.

SLOVNÍČEK POJMŮ

gender - sociální rod, který je společenským konstruktem, nepodílí se na něm biologické podmíněnosti

generický - daný rodem

genderované - genderovou strukturou podmíněné

genderová identita - sociální definování sebe sama jako muže a ženy, odvozuje se od charakteru genderově-pohlavního systému dané společnosti

genderové stereotypy - zjednodušeně popisuje, jak má vypadat "mužský" muž a "ženská" žena

doing gender - zkoumá působení jazyka, jak ho používá určitá sociální skupina

rod - vyjadřuje, že každá lidská bytost je v konkrétní společnosti v dané době sociálně a psychologicky utvářena jako "žena" nebo "muž" prostřednictvím převládajících společenských přesvědčení o psychologických charakteristikách a chování, které jsou v dané době přiměřené pro ženu a muže

rodová role - soubor pravidel - většinou nepsaných, neformálních, která určují dané chování jen ženám a jiné jen mužům

feminita a maskulinita - konstrukty chápané při studiu rodu jako proměnné kategorie a jako základní kvalita; při zkoumání rodu jako sociální kategorie je to vytvořené označení a konstrukt, který může spojovat různé projevy citění, myšlení a činnosti

rodové stereotypy - přesvědčení o psychologických charakteristikách a chování, které je přiměřené pro ženu a muže. Definují, co znamená být "skutečnou ženou" a "skutečným mužem" a stanovují, že organismy určitého pohlaví se od tohoto obrazu odchyľují, jsou vnímané/í jako zvláštní

pohlaví - název pro biologii (anatomii, hormony, fyziologii) a geneticko-evoluční faktory, které utvářejí z lidské bytosti organismus určitého pohlaví

pohlavní identita - biologické pohlaví

komunikace - dorozumívání se

sexismus - hodnocení jednoho pohlaví jako cennějšího než druhé pohlaví

stereotyp - utváření, ukládání a produkování zjednodušených úsudků v

našem myšlení

socializace - vrůstání do společnosti, učení se sociálním rolím, normám a hodnotám

symbolické anihilace - symbolické přehlížení, trivializování nebo ponižování určité skupiny

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

TIŠTĚNÉ ZDROJE:

Knihy a příručky

1. AUGUSTA, P. a kol. *Kdo byl kdo v našich dějinách do roku 1918*. Prachatice: Rovina, 1992. ISBN 80-900810-2-9.
2. BOUDON, R. *Sociologický slovník*. Olomouc: UP, 2004. ISBN 80-244-0735-3.
3. BURTON, G., JIRÁK, J. *Úvod do studia médií*. Brno: Barisster & Principal, 2001. ISBN 80-85947-67-6.
4. ČECHOVÁ, M. a kol. *Čeština - řeč a jazyk*. Praha: ISV nakladatelství, 1996. ISBN 80-85866-12-9.
5. ČERMÁK, F., FILIPEC, J. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985.
6. ČERNÝ, J. *Úvod do studia jazyka*. Olomouc: Rubico, 1998. ISBN 80-85839-24-5.
7. ČMEJRKOVÁ, S. *Jazyk pro druhé pohlaví*. In DANEŠ, F. a kol. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0617-6.
8. ČMEJRKOVÁ, S. *Žena v jazyce*. In DANEŠ, F. a kol. *Čeština jak ji neznáte*. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0589-7.
9. FAFEJTA, M. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: nakladatelství Jana Piskiewicze, 2004. ISBN 80-86768-06-6.
10. HAVRÁNEK, B. a JEDLIČKA, A. *Česká mluvnice*. Praha: SPN, 1981.
11. KLIMEŠ, J. *Slovník cizích slov*. Praha: SPN, 2005. ISBN 807235-272-5.
12. KROBOTOVÁ, M., JODASOVÁ, H. *Lexikologie a tvoření slov*. Olomouc, UP, 2002. ISBN 80-244-0388-9.
13. LASICOVÁ, J. *Sféry ženy - právně, politické a ekonomické vedy*. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2004. ISBN 80-8083-001-0.
14. MARTINCOVÁ, O. a kol. *Pravidla českého pravopisu - Školní vydání včetně Dodatku*. Praha: Fortuna, 2004. ISBN 80-7168-679-4.
15. MAŘÍKOVÁ, H. *Proměny současné české rodiny. Rodina-gender-stratifikace*. Praha: Slon, 2000. ISBN 80-85850-93-1.
16. McQUAIL, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál, 2007.

ISBN 978-80-7367-338-3.

17. McLUHAN, M. *Člověk, média a elektronická kultura*. Brno: Jota, 2000. ISBN 80-7217-128-3.
18. MIČIENKA, M., JIRÁK, J. kol. *Základy mediální výchovy*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-315-4.
19. Kolektiv autorů. *Mluvnice češtiny (2) Tvarosloví*. Praha: Academia, 1986.
20. OAKLY, A. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-403-6.
21. PIKE, G., SELBY, D. *Globální výchova*. Praha: Grada, 1994. ISBN 80-85623-98-6.
22. OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminizmus*. Praha: Slon, 2004.
23. RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2.
24. TRÁVNÍČEK, F. *Mluvnice spisovné češtiny - část 1. Hláskosloví - tvoření slov - tvarosloví*. Praha: Melantrich, 1948.
25. VALDROVÁ, J. *Je přechylování spisovné?* In Minářová, E., ONDRÁŠKOVÁ, K. *Spisovnost a nespisovnost - zdroje, proměny a perspektivy. Sborník z mezinárodní konference*. Brno: PdF MU, 2004. ISBN 80-210-3568-4.
26. VYBÍRAL, Z., *Psychologie lidské komunikace*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-291-2.
27. VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.
28. VODÁKOVÁ, A. *Rod ženský (Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme?)*. Praha: Slon, 2003. ISBN 80-86429-18-0.

Časopisy

1. ČERMÁKOVÁ, M. Demografie, pohlaví, gender. In *Demografie*, r. 37, č. 2, 2001. ISSN 0011 - 8265.
2. VALDROVÁ, J. Stereotypy a klišé v mediální projekci genderu. In *Sociologický časopis*, r. 37, č. 2, 2001, ISSN 0038 - 0288.
3. VALDROVÁ, J. "Žena a vědec? To mi nejde dohromady." Testy generického maskulina v českém jazyce. In *Naše řeč*, r. 91, č. 1, 2008. ISSN 0027 - 8203.

4. VALDROVÁ, J. K české genderové lingvistice. In *Naše řeč*, r. 80, č. 2, 1997. ISSN 0027-8203.
5. VALDROVÁ, J. Novinové titulky z hlediska genderu. In *Naše řeč*, r. 84, č. 2, 2001. ISSN 0027 - 8203.
6. VĚŠINOVÁ, E. Úvaha na téma "Čeština a žena". In *Naše řeč*, r. 81, č. 1, 1998. ISSN 0027 - 8203.
7. DANEŠ. F. Ještě jednou "feministická lingvistika". In *Naše řeč*, r. 80, č. 2, 1997. ISSN 10114413.
8. RŮŽIČKA, L. Gender versus sex. In *Demografie*, r. 43, č. 2, 2001. ISSN 0011-8265.

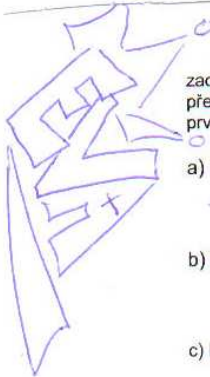
INTERNETOVÉ ZDROJE:

1. VALDROVÁ, J. Jak jazyk zabíjí image odbornice. *Genderonline* [online]. Dostupné z: <<http://www.genderonline.cz/view.php/2006013101>> [cit. 03-01-2009]. *Poslední aktualizace: 23-3-2009.*
2. Zákon 301/2000 Sb. Zákon ze dne 2. srpna 2000 o matrikách, jménu a příjmení. *Portál veřejné správy České republiky* [online]. Dostupné z: <http://www.portal.gov.cz/wps/.portal_s.155/701?kam=zakon&c=301/2000> [cit. 03-01-2009]. *Poslední aktualizace: 23-3-2009.*

SEZNAM PŘÍLOH

1. Ukázka vyplněného pracovního listu u aktivity “*DŽAMILA STEHLÍKOVÁ - POLITIK, NEBO POLITIČKA?*” (strana 38)
2. Ukázka vyplněného pracovního listu u aktivity “*JAZYKOVÉ STEREOTYPY A KLIŠÉ*” (strana 58)
3. Ukázka vyplněného pracovního listu u aktivity “*KDO A JAK TVOŘÍ VĚDECKÉ PRAVDY?*” (strana 62)
4. Ukázka vyplněného pracovního listu u aktivity “*VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ*” (strana 71)
5. Ukázka vyplněného pracovního listu u aktivity “*CHIRURG*” (strana 76)

PŘÍLOHY

K AKTIVITĚ "DŽAMILA STEHLÍKOVÁ" – POLITIK, NEBO POLITIČKA?

Zkuste si vzpomenout na jména významných osobností podle následujícího zadání. Jména napište do připravených řádků. Piště první jména, která vás po přečtení zadání napadnou, příliš nad tím nepřemýšlejte. V této aktivitě je důležitý první dojem, první myšlenka.

a) Napište jména politiků a političek, které považujete za významné či slavné.

František Dušal, Dan Navrátil, Langner

b) Napište jména hereček a herců, které považujete za slavné či významné.

Růžičková Helena, Hrušínský, Maštl

c) Napište jména zpěváků a zpěvaček, které považujete za slavné či významné.

Eva Klajbová, Eva Farna, Eva a Vašek

d) Napište jména vědců a vědkyň, které považujete za významné či slavné.

e) Napište jména mužů a žen, kteří byli podle všeho názoru důležití v historii.

Vojta Bobek, Jirka Maštl.

K AKTIVITĚ "DŽAMILA STEHLÍKOVÁ" – POLITIK, NEBO POLITIČKA?

ANIKA

Zkuste si vzpomenout na jména významných osobností podle následujícího zadání. Jména napište do připravených řádků. Piště první jména, která vás po přečtení zadání napadnou, příliš nad tím nepřemýšlejte. V této aktivitě je důležitý první dojem, první myšlenka.

a) Napište jména politiků a političek, které považujete za významné či slavné.

TODOLÁNEK, STEHLÍKOVÁ, ČU NEK

b) Napište jména hereček a herců, které považujete za slavné či významné.

BEN AFLEK, JOHNY DEEP,

SARAH JESICA PARKER, TOM CRUIS

c) Napište jména zpěváků a zpěvaček, které považujete za slavné či významné.

MADONNA, KATY PERRY, EVA AVÁSEK

AVRIL RAVIGNE

d) Napište jména vědců a vědkyň, které považujete za významné či slavné.

EINŠTAIN, BRANDBANCI VEVEKOVÉ,

JAN RŮŽIČKA

e) Napište jména mužů a žen, kteří byli podle všeho názoru důležití v historii.

MARIE TEREZIE, JAN HUS, JAN AMOS

KOMEUSKÝ

Muzikál

K AKTIVITĚ "DŽAMILA STEHLÍKOVÁ" – POLITIK, NEBO POLITIČKA?

Zkuste si vzpomenout na jména významných osobností podle následujícího zadání. Jména napište do připravených řádků. Piště první jména, která vás po přečtení zadání napadnou, příliš nad tím nepřemýšlejte. V této aktivitě je důležitý první dojem, první myšlenka.

a) Napište jména politiků a političek, které považujete za významné či slavné.

PAROUBEK, ČUMEK, CÍRYL

b) Napište jména hereček a herců, které považujete za slavné či významné.

STEVEN SEGAL a WESLEY SNIPERS

c) Napište jména zpěváků a zpěvaček, které považujete za slavné či významné.

KAREL GOTT, HELENA ZETŮVA

d) Napište jména vědců a vědkyň, které považujete za významné či slavné.

NEWTON, ŽULE

e) Napište jména mužů a žen, kteří byli podle všeho názoru důležití v historii.

NEWTON, ŽULE

Petr
SVAČINA
MATE
HLAD

K AKTIVITĚ "DŽAMILA STEHLÍKOVÁ" – POLITIK, NEBO POLITIČKA?

Zkuste si vzpomenout na jména významných osobností podle následujícího zadání. Jména napište do připravených řádků. Piště první jména, která vás po přečtení zadání napadnou, příliš nad tím nepřemýšlejte. V této aktivitě je důležitý první dojem, první myšlenka.

a) Napište jména politiků a političek, které považujete za významné či slavné.

Obama, Bush, Čumek

b) Napište jména hereček a herců, které považujete za slavné či významné.

EMINEM, SO ANE, BROCK WYLLIŮ

c) Napište jména zpěváků a zpěvaček, které považujete za slavné či významné.

SO ANE, EVA a VASEK, HANDBAHL

d) Napište jména vědců a vědkyň, které považujete za významné či slavné.

NEEDHAM, KRIVÁK + NOBEL

e) Napište jména mužů a žen, kteří byli podle všeho názoru důležití v historii.

Lenin, Stalin, Karel
a jeho
bratrů Stalin

K AKTIVITĚ "DŽAMILA STEHLÍKOVÁ" – POLITIK, NEBO POLITIČKA?

JENISA

Zkuste si vzpomenout na jména významných osobností podle následujících zadání. Jména napište do připravených řádků. Pište první jména, která vás po přečtení zadání napadnou, příliš nad tím nepřemýšlejte. V této aktivitě je důležitý první dojem, první myšlenka.

a) Napište jména politiků, které považujete za slavné či významné.

Paroubek, Topolánek, Čunek, Kalh, Bém

b) Napište jména herců, které považujete za slavné či významné.

Zlata Adamovská, Daniel Jinkovská, Brad Pitt, Julia Roberts

c) Napište jména zpěváků, které považujete za slavné či významné.

K. Gold, Britney Spears, Bealeo, ~~to~~

d) Napište jména vědců, které považujete za významné či slavné.

Einstein, Krátek, Bratanci Tereškové

e) Napište jména lidí, kteří byli podle vašeho názoru důležití v historii.

Karel IV., Masaryk, Marie Perexie

Kozel, ma

K AKTIVITĚ "DŽAMILA STEHLÍKOVÁ" – POLITIK, NEBO POLITIČKA?

Zkuste si vzpomenout na jména významných osobností podle následujících zadání. Jména napište do připravených řádků. Pište první jména, která vás po přečtení zadání napadnou, příliš nad tím nepřemýšlejte. V této aktivitě je důležitý první dojem, první myšlenka.

a) Napište jména politiků, které považujete za slavné či významné.

Topolánek, Paroubek, ~~bratři~~ Kovářik

b) Napište jména herců, které považujete za slavné či významné.

Zoe Loom, Brad Pitt, Hilary Duff

c) Napište jména zpěváků, které považujete za slavné či významné.

I Emela Iglesias, Rihanna, Madonna

d) Napište jména vědců, které považujete za významné či slavné.

Gelsius, Braun, Bratanci Verzebe

e) Napište jména lidí, kteří byli podle vašeho názoru důležití v historii.

Karel IV., Amerika Čeoba, Jiří z poděbrad

Tomáš

K AKTIVITĚ "DŽAMILA STEHLÍKOVÁ" – POLITIK, NEBO POLITIČKA?

Zkuste si vzpomenout na jména významných osobností podle následujících zadání. Jména napište do připravených řádků. Pište první jména, která vás po přečtení zadání napadnou, příliš nad tím nepřemýšlejte. V této aktivitě je důležitý první dojem, první myšlenka.

a) Napište jména politiků, které považujete za slavné či významné.

Paroubek, Cizák, Kopecanec

b) Napište jména herců, které považujete za slavné či významné.

DOLY BASTER, BO CENK, EMINEM

c) Napište jména zpěváků, které považujete za slavné či významné.

BO CENK, HIG, INDI A WICH

d) Napište jména vědců, které považujete za významné či slavné.

ANSTEIN MOBLE, BLAISE

e) Napište jména lidí, kteří byli podle vašeho názoru důležití v historii.

BAZ ROBERTS, GOGOLIN, LININ

Filip B.

K AKTIVITĚ "DŽAMILA STEHLÍKOVÁ" – POLITIK, NEBO POLITIČKA?

Zkuste si vzpomenout na jména významných osobností podle následujících zadání. Jména napište do připravených řádků. Pište první jména, která vás po přečtení zadání napadnou, příliš nad tím nepřemýšlejte. V této aktivitě je důležitý první dojem, první myšlenka.

a) Napište jména politiků, které považujete za slavné či významné.

Cizák, Paroubek, Cizák

b) Napište jména herců, které považujete za slavné či významné.

BOLEA ANDERSON

c) Napište jména zpěváků, které považujete za slavné či významné.

BOLEA CENK, BOLEA CENK

d) Napište jména vědců, které považujete za významné či slavné.

ANSTEIN, FELIX BLAISE, JAROSLAV NEJEDLIK

e) Napište jména lidí, kteří byli podle vašeho názoru důležití v historii.

FORLITT III, GOGOLIN, LININ

AKTIVITA "JAZYKOVÉ STEREOTYPY A KLIŠÉ"

Přečti si následující výroky. Vyber si jeden z nich a odpověz na otázky, které jsou uvedené pod seznamem výroků. Výrok, ke kterému se vztahuje tvoje odpověď, zakroužkuj.

Julius Svolobodná, a.c.

Seznam výroků:

- 1 Běda mužům, kterým žena vládně!
- 2 Chlapi nepláčou!
- 3 Za vším hledej ženu!
- 4 Kam ani čert nemůže, nastříci ženu.
- 5 Nebuď babal!
- 6 Muž je hlavou rodiny a žena křikem, který hlavou hýbe.
- 7 Žena je strážkyní rodinného krbu.
- 8 Muž je lovec.

Otázky:

- a) Jaký je podle tvého názoru význam daného výroku? Co znamená?

že by muži měli být silnější, víc vydržet než ženy.

- b) V jakých situacích můžeme daný výrok slyšet?

Kdy má chlap bláto & pláči: (nebo na kniči)

- c) Jak pravděpodobně výrok vzniknul?

Abby byl mužem poněkud o tom, že má být pro ženu a bláto o posou.

- d) Odpovídá podle tvého názoru výrok skutečnosti? Je pravdivý, nebo nepravdivý? Může se podle tvého názoru výrok někoho dotknout, je proti někomu namířen?

Pydlim. Je tento výrok se omaz, opuzata ukapá snímát a omazít se jim řídit. Jáka ni říkat mydlim, že nikdo nemůže být moptoto ke smoci posid. Pydlim, že je namířen proti všem a každému.

AKTIVITA "JAZYKOVÉ STEREOTYPY A KLIŠÉ"

LAMILA

Přečti si následující výroky. Vyber si jeden z nich a odpověz na otázky, které jsou uvedené pod seznamem výroků. Výrok, ke kterému se vztahuje tvoje odpověď, zakroužkuj.

Seznam výroků:

- 1 Běda mužům, kterým žena vládně!
- 2 Chlapi nepláčou!
- 3 Za vším hledej ženu!
- 4 Kam ani čert nemůže, nastříci ženu.
- 5 Nebuď babal!
- 6 Muž je hlavou rodiny a žena křikem, který hlavou hýbe.
- 7 Žena je strážkyní rodinného krbu.
- 8 Muž je lovec.

Otázky:

- a) Jaký je podle tvého názoru význam daného výroku? Co znamená?

že muži by měli být silnější a více žít.

- b) V jakých situacích můžeme daný výrok slyšet?

U doktora, v rodině, ve škole...

- c) Jak pravděpodobně výrok vzniknul?

Logickým mužem nad ženami.

- d) Odpovídá podle tvého názoru výrok skutečnosti? Je pravdivý, nebo nepravdivý? Může se podle tvého názoru výrok někoho dotknout, je proti někomu namířen?

Ne muži mají právo. Myšlenky, myslím, že to proti nikomu namířeno není.

JOHNS

AKTIVITA "JAZYKOVÉ STEREOTYPY A KLISÉ"

Přečti si následující výroky. Vyber si jeden z nich a odpověz na otázky, které jsou uvedené pod seznamem výroků. Výrok, ke kterému se vztahuje tvoje odpověď, zakroužkuj

Seznam výroků:

- Běda mužům, kterým žena vládně!
- Chlapi nepláčou!
- Za vším hledej ženu!
- Kam ani čert nemůže, naštrčí ženu.
- Nebud' babal!
- Muž je hlavou rodiny a žena křkem, který hlavou hýbe.
- Žena je strážkyní rodinného krbu.
- Muž je lovec

Otázky:

a) Jaký je podle tvého názoru význam daného výroku? Co znamená?

*Běda mužům význam
žena musí vydržet*

b) V jakých situacích můžeme daný výrok slyšet?

při rozvodu - problémy

c) Jak pravděpodobně výrok vzniknul?

kvůli inhibičnímu křem

d) Odpovídá podle tvého názoru výrok skutečnosti? Je pravdivý, nebo nepravdivý? Může se podle tvého názoru výrok někoho dotknout, je proti někomu namířen?

ano - pravdivý - ano žen

VIDEN

AKTIVITA "JAZYKOVÉ STEREOTYPY A KLISÉ"

Přečti si následující výroky. Vyber si jeden z nich a odpověz na otázky, které jsou uvedené pod seznamem výroků. Výrok, ke kterému se vztahuje tvoje odpověď, zakroužkuj

Seznam výroků:

- Běda mužům, kterým žena vládně!
- Chlapi nepláčou!
- Za vším hledej ženu!
- Kam ani čert nemůže, naštrčí ženu.
- Nebud' babal!
- Muž je hlavou rodiny a žena křkem, který hlavou hýbe.
- Žena je strážkyní rodinného krbu.
- Muž je lovec

Otázky:

a) Jaký je podle tvého názoru význam daného výroku? Co znamená?

že chlapi nepláčou kvůli tvrdé mužštině

b) V jakých situacích můžeme daný výrok slyšet?

sedět někomu něčeho něco ubrání od...

c) Jak pravděpodobně výrok vzniknul?

d) Odpovídá podle tvého názoru výrok skutečnosti? Je pravdivý, nebo nepravdivý? Může se podle tvého názoru výrok někoho dotknout, je proti někomu namířen?

je nepravdivý

AKTIVITA "KDO A JAK TVOŘÍ VĚDECKÉ PRAVDY?"

ERIKA

Přečti si následující tři výroky. Zamysli se nad jejich významem. Kdo, kdy a proč pravděpodobně tyto výroky mohl vyslovit? Pokus se výroky přeformulovat tak, aby zůstala zachována jejich podstata, ale nepoužívaly příměr vztahu žen a mužů.

"Příroda jen jako žena. Musíme si ji podrobit."

(muž)

Příroda je jako počasí. Musíme si ji podrobit.

"Lidské vědecké snažení připomíná dobývání ženy. Nejprve odolává, ale jakmile zjistíme její slabá místa, podlehně."

(muž)
Lidské snažení připomíná dobývání kraje.

"Stejně jako se muž nenechá odradit prvními ne, které slyší od ženy, tak by se vědec neměl nechat odradit prvními výzkumnými neúspěchy."

(žena)

Stejně jako se boje nenechá odradit prvními ne které slyší od oblohy, tak by se neúspěchy vědec neměl nechat prvními výzkumnými

Kateřina Kupková

AKTIVITA "KDO A JAK TVOŘÍ VĚDECKÉ PRAVDY?"

Přečti si následující tři výroky. Zamysli se nad jejich významem. Kdo, kdy a proč pravděpodobně tyto výroky mohl vyslovit? Pokus se výroky přeformulovat tak, aby zůstala zachována jejich podstata, ale nepoužívaly příměr vztahu žen a mužů.

"Příroda jen jako žena. Musíme si ji podrobit."

muž, proto že se nudil

Příroda je matka země

"Lidské vědecké snažení připomíná dobývání ženy. Nejprve odolává, ale jakmile zjistíme její slabá místa, podlehně."

žena i muž
protože mělomu rodily

Leba vědecké snažení je lékařství

"Stejně jako se muž nenechá odradit prvními ne, které slyší od ženy, tak by se vědec neměl nechat odradit prvními výzkumnými neúspěchy."

žena, mělomu lékařství

muži se nikdy nemechají odradit

AKTIVITA „VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ“

Rozhodujete o tom, koho vyberete jako vedoucí rubrik celostátního deníku. Jedná se o rubriky SPORT, ZDRAVÍ, AUTO – MOTO. Do závěrečného výběru postoupili tři kandidáti.

Tomáš Habart (29 let)

Svobodný, bezdětný

Vyšší odborná škola publicistiky

5 let praxe v deníku Sport

Publikace na téma Ragby, NHL, baseball

Závodně hraje ragby

Martin Cepek (28 let)

ženať, bezdětný

Fakulta žurnalistiky

3 roky praxe v redakci zahraničního zpravodajství

externí hlasatel mezinárodní rozhlasové stanice
rekreačně hraje hokej

Kateřina Srnská (31 let)

vdaná, jedno dítě

Vyšší odborná škola publicistiky

6 let praxe ve sportovní rubrice deníku Právo

2 roky externí reportérka sportovní televize
závodně hraje squash

AUTO – MOTO

Ondřej Lochman (32 let)

Svobodný, bezdětný

Vyučený automechanik

10 let automechanik v Soukromé autolině

Dlouholetý úspěšný automobilový závodník

Konzultant ČT v oblasti Motokrosových soutěží

Veronika Venclová (32 let)

svobodná, bezdětná

sřední odborná škola

technická konzultantka autobazaru

autorka odborných srovnávacích testů pro motoristické magazíny

koniček: Landrover

Jan Kotrbáček (32 let)

rozvedený, bezdětný

vyšší odborná škola technického směru

spolukomentátor motokrosových závodů

články o novinkách ve světě automobilů

záliba: Formule 1

OTÁZKY K AKTIVITĚ

1. Co bylo hlavním kritériem při výběru vedoucího?

Zkušenosti, škola

2. Co nakonec rozhodlo, jestliže jste váhali mezi dvěma rovnocennými kandidáty?

podle rodinného stavu

3. Zvažovali jste nějak pohlaví uchazeče? Počet dětí?

Jo

4. Přemýšleli jste o tom, že do některé redakce by bylo vhodnější vybrat ženu/muže?

Muže

VAHAMI JSME V AUTO-MOTO

ZDRAVÍ

Marie Uhlířová (35 let)

vdaná, tři děti

lékařská fakulta

5 let specialista na zdravotní výživu

vlastní internetová poradna pro obezitu

mezinárodní studium zdravotní výživy

Václava Zemanová (32 let)

rozvedená, dvě děti

Sřední zdravotnická škola

v současné době studium na lékařské fakultě

10 let praxe zdravotní sestry na metabolickém oddělení

čelba literatury o zdravotní výživě a životním stylu

Jan Buriánek (37 let)

ženať, dvě děti

Lékařská fakulta

7 let konzultant v poradně pro zdravotní výživu

člen mezinárodní asociace pro zdravotní výživu

Spolupráce na TV programu o životním stylu

ŽERIKA, JANA, JIŘKA, ANIKA

AKTIVITA „VYBĚROVÉ ŘÍZENÍ“

Rozhodujete o tom, koho vyberete jako vedoucí rubrik celostátního deníku. Jedná se o rubriky SPORT, ZDRAVÍ, AUTO – MOTO. Do závěrečného výběru postoupili tři kandidáti.

SPORT	
Tomáš Habart (29 let) Svobodný, bezdětný Výšší odborná škola publicistiky 5 let praxe v deníku Sport Publikace na téma Ragby, NHL, baseball Závodně hraje ragby	Kateřina Srnská (31 let) vdaná, jedno dítě Výšší odborná škola publicistiky 6 let praxe ve sportovní rubrice deníku Právo 2 roky externí reportérka sportovní televize závodně hraje squash
Martin Cepek (28 let) ženy, bezdětný Fakulta žurnalistiky 3 roky praxe v redakci zahraničního zpravodajství externí hlasatel mezinárodní rozhlasové stanice rekreačně hraje hokej	Václava Zemanová (32 let) rozvedená, dvě děti Střední zdravotnická škola v současné době studium na lékařské fakultě 10 let praxe zdravotní sestry na metabolickém oddělení čteba literatury o zdraví výtvar a životním stylu
Jan Buriánek (37 let) Ženatý, dvě děti Lékařská fakulta 7 let konzultant v poradenství pro zdravotní výživu Člen mezinárodní asociace pro zdravotní výživu Spolupráce na TV programu O životním stylu	Marie Uhlířová (35 let) vdána, tři děti lékařská fakulta 5 let specialista na zdravotní výživu vlastní internetová poradna pro obezitu mezinárodní studium zdravotní výživu

FRIP, DANI, MIKAM, KIKIYA

AUTO – MOTO

Ondřej Lochman (32 let) Svobodný, bezdětný Vyučený automechanik	Veronika Venclová (32 let) svobodná, bezdětná střední odborná škola	Jan Kotrbáček (32 let) rozvedený, bezdětný vyšší odborná škola Technického směru spolkomentátor motokrosových závodů články o novinkách ve světě automobilu záliba: Formule 1
10 let automechanik v Soukromé autodlině Dlouholetý úspěšný automobilový závodník	technická konzultantka autobazaru autorka odborných srovnávacích testů pro motoristické magazíny	
Konzultant ČT v oblasti Motokrosových soutěží	koníček: Landrover	

OTÁZKY K AKTIVITĚ

- Co bylo hlavním kritériem při výběru vedoucího?
ZÁJEMEM NA ŠKOLY
- Co nakonec rozhodlo, jestliže jste vážili mezi dvěma rovnocennými kandidáty?
~~NE~~ U SPORTU ROZHODLO ZE KUMENI ŽENAT
- Zvažovali jste nějak pohybliv uchazeče? Počet dětí?
NE – TO JE JEDNO
NEHRAJE TO ŽÁDNOU ROLI
- Přemýšleli jste o tom, že do některé redakce by bylo vhodnější vybrat ženu/ muže?
ŽENU – JE VÍKONĚJŠÍ

Dojde k dopravní nehodě.
Nákladní auto porazí muže a jeho syna.
Otec na místě umírá.
Chlapec je převezen do nemocnice.
Chirurg v nemocnici chlapce poznává.
„Můj syn," zoufale nařiká, „to je můj syn!"

chirurg je matka

Jan

Dojde k dopravní nehodě.
Nákladní auto porazí muže a jeho syna.
Otec na místě umírá.
Chlapec je převezen do nemocnice.
Chirurg v nemocnici chlapce poznává.
„Můj syn," zoufale nařiká, „to je můj syn!"

REGISTROVANÉ PARTNERSTVÍ
CHIRURG JE ŽENA
⇒ JEHO MATKA

GENEVE

TEREZA

Dojde k dopravní nehodě.
Nákladní auto porazí muže a jeho syna.
Otec na místě umírá.
Chlapec je převezen do nemocnice.
Chirurg v nemocnici chlapce poznává.
„Můj syn," zoufale nařiká, „to je můj syn!"

nerlastbu 'otec
splett si ho

Dojde k dopravní nehodě.
Nákladní auto porazí muže a jeho syna.
Otec na místě umírá.
Chlapec je převezen do nemocnice.
Chirurg v nemocnici chlapce poznává.
„Můj syn," zoufale nařiká, „to je můj syn!"

FILIP

CHIRURG JE ŽENA

Dojde k dopravní nehodě.
Nákladní auto porazí muže a jeho syna.
Otec na místě umírá.
Chlapec je převezen do nemocnice.
Chirurg v nemocnici chlapce poznává.
„Můj syn," zoufale nařiká, „to je můj syn!"

NEBYL TO JEHO OTEC, NÝŠA
— NENÍ TO TV. NAPSANÉ.

NÝŠA

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Pavčina Cibulková
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Kamil Kopecký, Ph. D.
Rok obhajoby:	2009

Název práce:	Problematika ženského rodu z pohledu gender
Název v angličtině:	The Issue of Feminine Gender from the Point of View of Gender
Anotace práce:	<p>Diplomová práce se zabývá problematikou genderu studies a jazyka. Teoretická část obsahuje základní problematiku týkající se genderu v oblasti sociologie, lingvistiky, historie, sociální psychologie. Praktickou část tvoří sociolingvistický výzkum zaměřený na zjištění: jestli žáky ovlivňují jazykové stereotypy a klišé; jak v praxi identifikují mužský a ženský rod (respektive nepřítomnost mužského rodu) ; co a proč ovlivňuje při simulované hře jejich rozhodování při výběru vhodného kandidáta/ky na pracovní pozici. Dále obsahuje pracovní listy, které odhalují postoje k genderu.</p>
Klíčová slova:	gender, genderová lingvistika, genderové stereotypy, genderová identita, pohlavní identita, patriarchát, rod
Anotace v angličtině:	<p>This graduation thesis deals with an issue of gender studies and language. The theoretical part covers basic problems relating to gender in a field of sociology, linguistics, history and social psychology. The practical (training) part of the thesis is formed by a research focused on the following snapping: if students are influenced by language stereotypes and cliches, how they practically identify masculine and feminine gender (or more precisely nonmarkedness of masculine gender), why and what influences their decision making about choice of a suitable candidate for a working position during simulated language game. Furthermore, the thesis contains spread sheets revealing attitudes toward gender.</p>

Klíčová slova v angličtině:	gender, gender linguistics, gender stereotypes, gender identity, sex identity, patriarchy
Přílohy vázané v práci:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ukázka vyplněného pracovního listu u aktivity "DŽAMILA STEHLÍKOVÁ - POLITIK, NEBO POLITIČKA?" 2. Ukázka vyplněného pracovního listu u aktivity "JAZYKOVÉ STEREOTYPY A KLIŠÉ" 3. Ukázka vyplněného pracovního listu u aktivity "KDO A JAK TVOŘÍ VĚDECKÉ PRAVDY?" 4. Ukázka vyplněného pracovního listu u aktivity "VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ" 5. Ukázka vyplněného pracovního listu u aktivity "CHIRURG" 6. CD
Rozsah práce:	87 s.
Jazyk práce:	český